

KAFKASYA

KÜLTÜREL DERGİ
3 AYDA BİR ÇIKAR

YIL : 6 SAYI : 23 CİLT : 6 HAZİRAN, TEMMUZ, AĞUSTOS 1969

Sahip ve sorumlu yayın Müdürü
İZZET AYDEMİR

Yönetim Merkezi :
Bahçelievler, Emek Mahallesi,
75. ci Sokak No : 61, D : 5
Ankara

☆☆☆

Dizildiği ve basıldığı yer :

FON MATBAASI

☆☆☆

ABONE TARİFESİ :

Yıllık Abonesi : 12 TL.

Yabancı Memleketler : 40 TL.

İLÂN TARİFESİ

Dergimizde yayınlanacak ilânların
Tam Sayfası 1000, Yarım Sayfası

500 TL. dir.

Gönderilen yazılar ve resimler ba-
sılsın veya basılmasın iade olun-
maz.

☆☆☆

Yayın Komitesi gönderilen yazı-
larda gerekli düzeltmeleri yapma-
ya yetkilidir.

☆☆☆

Dergide basılan tercüme yazılar-
dan doğacak her türlü sorumlu-
luk çevirene aittir.

☆☆☆

Dergide yayınlanan yazılar kaynak
gösterilmek şartıyla başka yerde
yayınlanabilir.

İÇİNDEKİLER

- Kaskasyadan Sevgilerle : Kafkasya
Kabartay Balkarda on gün İzzet Aydemir
Abhaz Syreni Dızızlan Ömer BEYGUA
Koças İbrahim TSEY
Siyah Tilki ve Nartlar B. BATIRHAN
Adige Dili ve Grameri N. KARBEÇ
Gürcistan Gezisi İzzet AYDEMİR
Kumpıl Kadirbeç N. KARBEÇ
Ünlü Güreşçilerimiz İ. AIHAS
A. H. Yusuf Elmakdis Dr. Vasfi GÜSAR
Emin Hasçukur Paşa
Bir Avuç Toprak (Hikâye)
Hazret A. AŞIN

Aktüalite

Basıldığı Tarih : Ağustos 1969

KAFKASYA'DAN SEVGİLERLE

Okuyucularımız hatırlayacaklardır. Kafkasya Kültürel Dergisi bundan önceki yayınlarında şu hususlar üzerinde özellikle durmuştu. Türkiyede kültürel alanda ve millî benliğin korunması yolunda çabalara devam edilirken Kuzey Kafkasya ile ilişkiler kurulacak, oradan çeşitli yayınlar (müzik, edebiyat v.s.) sağlanıp okuyucularımıza sunulacak ve son olarak da Çerkesyadaki kardeşlerimizimizin yaşantıları yerinde incelenecek ve bu amaçlarda gerek oraya ve gerekse buradan da oraya geziler düzenlenecekti. Bu hususların hemen, hemen pekçoğu yerine getirilmiş, özellikle oradan çeşitli kültürel nitelikteki yayınlar sağlanmış, birçok okuyucumuz Kafkasya Kültürel Dergisinin yayınlarından bunları öğrenme fırsatını bulmuş ve bulmaktadırlar. Son olarak Kuzey Kafkasyaya bundan iki yıl önce gurup halinde bir gezi düzenlenmiş, bütün imkanlar sağlanmış fakat ne yazık ki nedenleri bizce çok iyi bilinen bazı kişilerin sakat tutumları sonucu bu çok yerinde ve faydalı gezi gerçekleştirilememişti. Nihayet herşeyde olduğu gibi bu gezi işi de yine Kafkasya Kültürel Dergisinin önderliği ile gerçekleştirilmiş ve bizden sonraki hemşerilerimize yol aralanmış bulunuyor.

Dergimiz yayın müdürü İzzet Aydemir Kabardey - Balkar muhtar Cumhuriyetinin davetlisi olarak Kafkasyaya gidip dönmüş bulunuyor. Gezi programında Kabardey-Balkar, Osetya, Gürcistan, Abhazya, Adige Muhtar bölgesi yer almış bulunuyordu. Bunlardan ancak Kabardey-Balkar, Gürcistan ve Osetya gezisi gerçekleşebildi. Abhazya gezisi zaman yetersizliğinden, Adige Bölgesi gezisi de Adige Muhtar Bölgesi Çerkes yöneticilerinin ilgisizliğiyle pasif hareketlerinin bir sonucu olarak gerçekleştirilemedi. Kabardey-Balkarın başkenti Nalçık, Terç Kala ile belli başları köyleri, Elbruz, Baksan, Secem v.s. bölgeleri; Osetyada, Minareli Vodi, Piyatigorsk (Beştdg), Orjenikidze «Viladıkavkaz», Gürcistanda Tiflis, Telavi şehirleri ile köyleri gezildi. Bu geziye ait izlenimleri dergimizin sayfaları arasında bulacaksınız. Gezilerimiz sırasında Gerek Çerkesyada gerekse Gürcistanda büyük bir ilgi ve konukseverlikle karşılaştık. Öyle bir konukseverlik ki bu aşırı ilgi karşısında birçok hususlarda karşılık verememe bakımından üzüntüye kapıldık. Oradaki kardeşlerimiz hep Türkiyedeki kardeşlerini sık, sık sordu, onların iyi haberlerini almakla memnun oldu, hepsi akrabalarının olup olmadığını öğrenmekte büyük titizlik gösterdi, gereken cevapları vermeğe çalıştık ve oradan sevgi, ümit ve gözlerimiz yaşlı olarak ayrıldık. Türkiyedeki kardeşlerimize kucaklar dolusu selam ve iyi niyetlerini getirdik oradaki kardeşlerimizimizin.

Son olarak Kafkasyanın tabii güzelliklerini gözlerimiz yaşararak ve doya, doya seyrettik. Atalarımız bu cennet vatani terketmişlerdi. Nedenlerini hep bilmekteyiz. Çerkesler terketmişlerdi bu cennet vatani veya terkettirilmişlerdi. Ama Gezdik, Gördük, Döndük ve yazıyoruz bunları. Bu konuda son söz şudur : Atalarımız yaşamak için terkettiler bu cennet vatani, ama Çerkesya yaşamak uğruna terkedilmemeli, terketmemek için uğruna ölmeliydi.

KABARTAY - BALKARDA GEÇEN ON GÜN

I

Yazan : İzzet AYDEMİR

Sür'at ve kolaylık asrı 20. ci yüzyılda pek zor ve yorucu olmadı Çerkesyaya gidivermek. Ankaradan uçakla 3 saatte Moskovaya vardık. Moskovada beni Nalçıktan gelmiş Bersbi karşıladı. Hemen oradan otelimize yerleştik, geceyi dinlenerek geçirdim, ertesi gün hemen yola koyulduk. Bir an önce Kafkasyaya kavuşmak istiyorum. Bu arada Ürdünden benim gibi gelen bir kardeşimiz daha var. M. Ali onunla buluşup hava alanına birlikte geliyoruz. Hava alanında etrafı seyrederken Çerkesçe konuşan iki gençle karşılaşıyoruz. Bizimle tanışınca çok memnun oluyor ve hayretlerini gizliyemiyorlar. Krasnadar Adige bölgesinden imişler. Hemen Türkiyedeki Çerkesleri soruyorlar, uçağa binmek üzere ayrılıyor onlardan. İsimleri Berslan ve Ruslan. Biraz sonra yanlarında birkaç kişi daha bizi uğurluyorlar. 10 kişi kadar olmuşlar ille bizi Adige bölgesine çağırıyorlar, söz veriyorum onlara geleceğimi. (!) Biraz sonra uçağımız kalkıyor ve 100 kişilik uçağımızın çoğunluğunu Alman turistler teşkil ediyor. (Doğu Almanyalı olsa gerek) 2 Saat sonra Mineroli Vodi hava alanına indik. Her tarafta Rusça konuşuluyor, birşey anlamaya imkân yok, bagajları alıyoruz. Arabamız gelecekmiş onü bekliyoruz. Şöyle kısaca bir hava alanını ve çevresini gezdik. Tiflis, Orjenikidze, Piyatigorsk Kislovodsk, Maykop, Bakü v.s. her tarafa taksiler yolcu taşıyor. Biraz sonra özel arabamız geldi binip yola koyulduk. Her taraf yemyeşil. Bu durumu bundan sonraki gezilerimizde de büyük haz ve hayranlıkla gördük. Kafkasyanın en büyük özelliği bu. Yeşil, yine yeşil, yine yeşil. Her taraf da orman ve yemyeşil toprak. Burada yeşilden başka mavi gök yüzü var. Başka renk göremezsiniz eğer gök yüzü kurşunu ve beyaz bulutlarla kaplı değilse. Yolda üç Çerkes köyüne rasladık. Büyük Baksan şehrini, Baksan nehrini, malka çayını aştık. Karşımızda Beşdag (Piyatigorsk) şehri ve şehrin arkasında 5 tane tepe uzanıyor. Rus şairi ve Çerkes dostu Lermontovun düello edip öldüğü tepe de bunlar arasında. Yolmuz bir Çerkes köyünden geçiyor, arabamız bir ara durdu. Resmi elbiseli birisi yanımıza geldi, mihmandarımız Bersbi bizi takdim etti. İsmi Hasan Bi imiş. Bizi hemen evine davet etti, direndik ama olmadı. Eve girdik. Temizce ve iyice döşenmiş bir köy evi. Hanımı bizi selamladı Çerkesçe hoş geldiniz dedi, iki tane yetişkin kızı da bizimle tokalaştılar. Hemen sofra kuruldu acele ile hazırlanmış sofraya et kızartması, bol salata, peynir ile maden suyu kondu. Acıkmıştık hemen yemeğe koyulduk, acele kaçmak istiyoruz ama Hasan Bi direniyor. Akşam kalmamızı, kalırsak bize iyi bir sofraya hazırlayacağımı ve gece de oyun yaptıracağımı söylüyor. Oradan zor kurtulduk. Biraz sonra Nalçıktayız. Otel Rasiyya'ya indik. Odamız 2. kişilik M. Ali ile aynı odada kalıyoruz. Odamızda radyo ve televizyon var. Akşam saat 20. de Tiyatroya

gittik, Kabardey-Balkar folklor ekibinin gösterisi var. Tiyatro binası küçük, fakat çok temiz ve modern. Duvarlarında hep Çerkesçe motifler işlenmiş. Oyunlar fevkalade. Türkiyedeki bizim ekiplerimizden ve Ankarada seyrettiğimiz Gürcistan ve Dağıstan folklor ekiplerinin gösterisinden çok daha güzel gösterilerde bulunuyorlar. İftihar etmemek mümkün değil. Fakat nedense oyunların takdimi Rusça oluyor... 10 dakikalık arada dışarı çıkıyoruz, birden gözümüze Semih Thabisım ilişti, sesleniyoruz, sevinçle yanımıza koşuyor, yıllar oldu birbirimizi görmeyeli, hasret ve sevinçle kucaklaşıyoruz. Oysa Nalçık geleliberi hep onu görmek istiyordum. Bünü kendisine söylediğimde geldiğimizden haber alamadığını, halbuki bizi dört gözle beklediğini söylüyor. Yanında Hafitse Muhammed, Sone Abdülkerim, Suriyeli Faruk ve bir genç daha var. Hep güllüşüyor ve konuşuyoruz. Antrakta bir sigara yakmış içiyordum, bir genç geldi yanına Çerkesçe sigaramı söndürmemi söylüyor. Hemen oradan ayrılıyor, aşağıya iniyoruz. Ayrıca bir sigara salonu daha varmış. Tiyatrodan sonra gece Nalçık şehrini geziyoruz. Tam anlamıyla modern ve şirin bir şehir. Şehirde çoğunluk Ruslarda. Ayrıca önemli miktarda Kabartey ve biraz da Balkar var. Hem Rusça, hem Kabardeyce, hem de Balkarca konuşuluyor. Otele döndük, yatmak üzereyiz, kapı çalındı, Semih ve Hafitse geldiler. Diğer arkadaşlardan ayrılmışlar. Gece geç vakitlere kadar konuştuk, Türkiyedeki arkadaşları ve geçen günleri andık...

NALÇIK ŞEHİRİ HAKKINDA GENEL BİLGİ

Nalçık yepyeni bir şehir, caddeleri, parkları, büyük yeni binaları, sinemalar, tiyatro binası, müzesi hep yepyeni. Nalçık ismini araştırdık, Balkarcadan geldiği tahmin ediliyor. Toprağı çok yapışkan imiş bu nedenle atın nalım bile çekip çıkarabilirmiş çamuru. Nalçek ve bundan da Nalçık olmuş. Kabardeyler Nalşek diyorlar. 150.000 nüfusu var Nalçık'ın, şehirde çoğunluk Rus. Sonra Kabartaylar, Balkarlar geliyor. Ayrıca bir miktar Yahudi (Jurd deniyor), Ukraynalı, Asetin, Tatar da mevcut. Hatta Türkiye'de olduğu gibi aynı pozisyon ve kıyafette kucağında küçük çocuğu ile büyük bir mağazanın kapısında dilenen iki çingene kadını görünce kendi kendime gülümsedim. Şehirde Rusça konuşuluyor, hatta Kabartay Folklor ekibinin gösterisinde oyunların takdiminin Rusça oluşunu çok yadırgamıştım. Kabartay-Balkar ismini taşıyan bir Cumhuriyet, cumhuriyetin nüfusunun çoğunluğu Kabartay, fakat resmi dili Rusça! Bu çelişmezliği Gürcistanı gezince çok daha iyi farkettim. Şehirdeki bütün mağazaların, kültür kurumlarının isimleri hep Rusça. Ama Gürcistanda yok böyle birşey. Şehrin bütün meydanlarında, Kültür kurumlarının kapılarında hep Rus ihtilalinin liderlerinin heykelleri, onların sözleri, ve onlara ait methiyeler. Ama Çerkes liderlerine, Çerkes yazarlarına ancak parkların köşelerinde birer köşe ayrılmış, ya da köylerdeki müzelerde. Bütün bu görünüşü ile bir Çerkes şehri manzarası arzetmiyor Nalçık... Bu konuda çok, pekçok söylenecek şeyler var, ama herhalde biliyorlar bunları. İşin daha acı tarafı bizim Kabardeydeki gezimiz bir

Çerkesin Çerkes memleketindeki gezisinden ziyade bir yabancıнын Çerkesya gezisine benzeyecekti, eğer direnmelerimiz, ikazlarımız olmasaydı. Oysa oradaki kardeşlerimiz Türkiye'deki kardeşlerini çok merak ediyor, Türkiye'ye geldiklerinde bol, bol onlarla görüşüp, konuşmayı içten arzuluyorlardı!. Biz de herşeyden çok arzu ediyoruz bunu.

Sabahleyin erken uyandım. Dışarı bakıyorum hava sisli, bu biraz canımı sıkıyor. Sonradan soruyorum, kışın burada havalar çok sisli geçermiş. Kahvaltımızı otelin kafeteryasında yaptık. Yemek sistemi oldukça değişik, bizim bildiğimiz çay ve kahveye pek istek yok. Fakat ben yine de çay istiyorum. Yumurta, tereyağ ve havyar ile salata esas besini teşkil ediyor. Kahvaltıdan sonra Otele döndük Yefenü Abdul geldi, yazdığı şiirlerden onu tanıyordum. Ailesi ile Nalçıkaya yerleşmiş. Babası, Karısı, ufak bir çocuğu, bir kız, bir de erkek iki kardeşi var. Güzel kırmızı bir Moskoviç arabası var, ona binip baştanbaşa Nalçıkı geziyoruz, bana izah ediyorlar. Daha sonra bir dinlenme evini gezdik. Burada bütün Rusyadan gelen hastalar kalıyor. En enteresan taraf dinlenme evinin büyük ve modern salonunda duvarlarda boydan boya Çerkes motiflerinin yer alması. Sosruko ve Setanayın şahane motiflerinin resimlerini çektim. Kabardeyin her tarafında olduğu gibi burada da temizlik esas. Yöneticilerinden bir Çerkes bizi gezdirip açıklamalarda bulunuyor... Kankül Maşe, bize 500 kişilik yemek salonunu gezdiriyor. Yemekler daima gerek kalori ve gerekse sağlık bakımından doktorlar tarafından kontrol ediliyormuş. Gezerken bir Çerkes doktora rasladık, öğrenimini Dağıstanda Mahaçkala da yapmış. İsmi Kemal. Şimdi diyorlar arkadaşlarınm, artık Nalçıkta da Tıp fakültesi mezunlar vermeye başladı, gençlerimiz burada tıp öğrenimi yapıyor, başka yerlere gitmiyorlar. Öyle yemeğini burada yedik. Burada ve Rusyanın diğer yerlerinde satılan bütün meyva ve sebzeler hep sosyalist memleketlerden getirilmiş. Mesela domates, biber vs. Bulgaristandan, portakallar Merakeşten, Muzlar Kubadan getirilmişti. Üzerlerinde hep markalar yazılıydı.

Nalçıkı gezmeğe devam ediyoruz. Şehirde, birahaneler mevcut. Buralarda çok miktarda bira içiliyor, ayrıca her çeşit maden suyu ve bu sudan yapılmış meyva suları mevcut. Bu sular şişelerde satıldığı gibi özel şekilde yapılmış tesislerde de satılıyor. Birkaç Kapık (Kapık Rusyada kuruş para sistemi) atılıyor ve oradaki bardağı suyla doldurup içiyorsunuz. Pratik bir usul. Başında insan beklemiyor.

Kütüphane ile sinema binası bir elde birleştirilmiş, burayı geziyoruz. Buranın müdürü de bir Çerkes Sijeje Mujahit. Çok genç, yardımcısı bir Balkar Zumakal Balodi. Çok ilgi gösterip izahat verdiler bize. Sinema oynamak üzere, içeride pek insan yok, 20-50 kapık arası ücretle giriliyormuş. (1 kapık 10 kuruş olarak hesaplanmalıymış, ama ben 7-8 kuruş tahmin ettim.)

ÇERKES KADINLARI

Nalçıkı gezmeğe devam ediyoruz. Sokaklarda bir kibrit çöpü ve sigara izmariti göremezsiniz. Bu bakımdan tam anlamıyla Avrupalı şehir. Moskovada

gördüğüm şişman kadın tipleri pek az, bilhassa Çerkesler arasında pek şişmanlara raslamıyor insan. Fakat şunu üzümlere belirteyim ki Kabardeyde kaldığım sürede, gerek Nalçık'da gerekse köylerinde ünlü güzel Çerkes kızlarına raslamak şöyle dursun, normal olanlarına bile seyrek rasladım. Boy, bos yerinde fakat kadın, kızlarımızda güzellik ve kadın estetiğini göremedim. Bunu bilhassa Gürcistanı gezince daha iyi hissettim. Gezimin en üzücü izlenimlerinden birisi bu. Çerkes kız ve Kadınları maalesef çok bakımsız ve kendilerini bırakmışlar. Bunu oradaki arkadaşlarıma da açtım. Kadınlar brada daimi çalışıyor da ondan dediler, ama ben bunu kabul etmedim, bizde de kadınlar çalışır, hemde üstelik hafta tatili burada olduğu gibi iki gün değil, ama buna rağmen kendilerini hiç bir zaman koyvermezler. Çünkü bence kadın nerede olursa olsun, kadındır ve bir kadın her fırsatta kadınlığın şartlarından olan estetikine dikkat etmelidir. Burada bizdeki mini etekli kadın ve kızları göremezsiniz, ama diğer yerlerde mesela Moskovada bu tiplere sık, sık raslamak mümkün. Kadınlara laf atmak, her fırsatta onları rahatsız etmek kafayı çekip caddelerde nara atmak, polis ve bekçilerin koştuğunu görmek, gazetelerde cinayet, asıp, kesme olaylarına raslamak asla mümkün değil burada. Gecenin geç saatlerinde kadın ve erkeklerin birlikte veya yalnız başına gezdiğini görmek olağan hallerdendir ve herkes burada seriserilerin saldırısından endişe etmez... Şehrin her tarafı ağaç ve çiçeklerle süslü, Nalçık parkını gezdik daha doğrusu şöyle bir göz atabildik, parkı gezebilmek için arabanız olması lâzım. Kafkasyanın en ünlü parkı olan Nalçık parkı Yedi Kilometre uzunluğunda. İçinde gazinolar, yüzme havuzu, luna park v.s. mevcut. Yer yer Şora Nogumuko'nun, Paşa Beçmirze'nin Kazanoko Jabagi'nin heykellerini gördük. Parktan çıkıp açık hava tiyatrosunun olduğu yere geldik, teleferike binerek Üç Km. tepedeki ünlü Sosruko otelinin yapıldığı tepeye çıktık. Buradan Nalçık'ın görünüşü çok muhteşem. Öğleden sonra stadyoma gittik. Nalçık futbol takımıyla Estonyanın Baltika takımı arasında bir maç yapıldı, futbol kalitesi çok yüksek olan maçı 1—0 Nalçık kazandı. Maçı Kabartay-Balkar parlamento sekreteri bayan Verjay Faina'da izliyordu.

Kendisiyle bilahare görüşmek dileği ile ayrıldık. Otelde Ürdünden Nalçığa yerleşmiş olan ve evvelce tanıdığım Yahya Abaza ile buluştuk. Traktör şoförlüğü yapıyormuş iyi ücret aldığını söyledi. Daha sonra Ürdünden buraya yerleşmiş olan Yefenü Abdül'un babası M. Emin ve kızı Habibe geldiler. M. Emin iyi Türkçe biliyor, vatan hasreti onlara her zorluğu yendirmesini bilmiş, yerleşmişler buraya, hepsi çalışıyorlar. M. Emin mesleği olan marangozluk yapıyor, ayda 130 Ruble kazanıyormuş. Kızı Habibe de dikiş atölyesinde 120 Ruble ile çalışıyor. Ev kiralari ucuz burada, iki odalı bir daire havagazi, su, kalorifer masrafı dahil 7.5 RUBLE. Yalnız daireler çok ufak. şikâyetçiler bundan. Dünyanın her tarafında görülen mesken buhranı burada da had safhada. Her yerde blok apartıman inşaatına raslanıyor. Ev mülkiyeti olup olmadığını soruyorum. isteyen tek bir daireyi satın alabiliyormuş, ama buna pek yanaşan yok, çünkü taksit ödemek

ağır geliyormuş, ucuz kirada oturmayı tercih ediyorlar. Ayrıca şehirlerde yarım dđnđm toprak edinmeye izin verilmiş ama araziyi bakıp birşeyler yetiştirmek şartıyla. Sokaklarda devamlı gezinen insanlara raslıyorm, sorduğumda Nalçıkta turistlerin çok olduğunu (Daha ziyade yerli turist) ve çalışma yerlerine ayrı, ayrı saatlerde gidildiğini sđylđyorlar. şehrin bir kesiminde bir sđrđ kadđn ve kız gđrdđm. Hepsini de kđylđ. El işlemeleri yđnlđleri satıyorlar, ayrıca kendi yetiştirdikleri sebze ve meyvaları satanlarda eksik değil. Aralarında Kabardey kadđnları da var.

RADYO EVİNİ ZİYARET

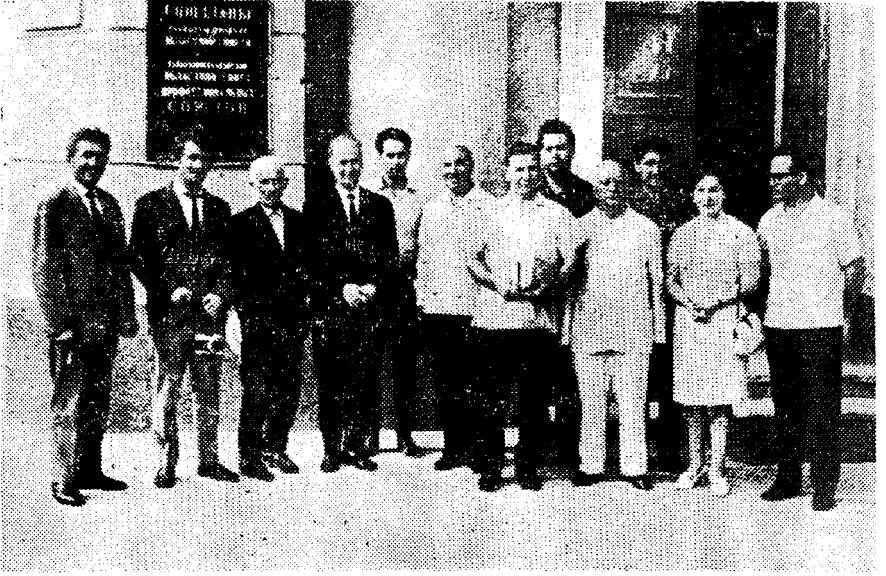
Bugđn biraz geç kalktık, dđn fazla yorulmuşuz. Kahvaltđdan sonra hemen radyo evine gidiyoruz. Radyo evi bđyđk ve modern değil. Radyo evi mđdđrđ Haju Ahmed orta yaşlı, iri yapılı, Tđrkiyede bir Kabardeye çok benzettim, sordum aile isimleri tutmadı. Bize açıklamada bulunuyor. Kabardeyde 100.000 Televizyon alıcısı varmış, bana biraz mđbalagalı gđrđndđ. Yanlış mı anladım diye tekrar sordum aynı rakamı sđyledi. İstasyon takviye ediliyormuş, radyo olmayan ev yokmuş. Bu yıl 23 Televizyon filmi çekilmiş ayrıca iki tanede renkli film. Bir tanesi folklor ekibininmiş. Radyo evinin Kabardeyce yayını günde 3.5 saat, diğer yayını hemen hemen, Ruşa oluyor. Radyo evinin arşivinde 20.000 e yakın bant var, bunun 2400 tanesi erkes mđziđi ile ilgili, ayrıca 240 tane temsil bantı var. Her ay 5-10 yeni beste yapılıyormuş.

BASIN—YAYIN MERKEZİNDE

Basın yayın merkezinin mđdđrđ Nartoko Muhamed. Orta boylu, esmerce, 50 yaşlarında saçları kırılaşmış, kđđk gđzldđ, gđz kapakları şişkince, iyi Kabardeyce konuşan sempatik bir zat. Hemen yayınlar hakkında açıklamaya girişiyor. Yıldı her branşta 200 kitap basılıyormuş ki bunun 100 tanesi erkes dilinde, ayrıca 12-13 tanesi ocuk yayını. Bu arada yaşlıca bir zat geldi, bana Tđrke hitap ediyor. Bir Balkar şairi ismi Sait. Benimle konuşmak için can atıyor, çok sempatik.

OşHAMAFE DERGİSİNİN YĐNETİM MERKEZİNDE

Burada hep tanıdık kişilerle karşılaştım. şocentsuk Adem, Teune Hakim, sevimli bayan şair Balkar Fovset hepimiz birbđrimizi kucaklıyoruz. Balkar şairi Said şahmurad, da bizimle birlikte, hiç ayrılmak istemiyor bizden. Derginin mđdđrđ sayın Homgokov bize izahat veriyor. Kabardeyde 40 kişilik bir yazarlar birliği varmış, bunlar elbirliği ile çalışıyorlar. Yeni ve geç yazarların yetişmesi

Oşhamafe dergisi yönetim merkezi önünde. Soldan sağa doğru, ön sıradakiler: Bersbi, Faruk, Sait Şahmurad, İzzet Aydemir, Ş. Adem, M. Ali Varden, T. Hakim, F. Balkar S. Thabısım.

için gösterilen çabaları sıralıyor müdür. İki ayda bir yayınlanıyor Oşhamafe dergisi. 4.000 den fazla tirajlı. Çoğunluğu abonelerine dağıtılıyormuş, dergi Kaberdey dilinde ve kültürel nitelikte yayınlanıyor. Bu arada benim yayınladığım Kafkasya dergisini soruyorlar. Dergiyi tek başıma yayınladığıma bir türlü inandırmıyorum onları. Bu kadar gücü ve yeterli parayı nereden sağladığımı soruyorlar. Onlara gerçeği anlatınca da beni tebrik ediyor ve bu işin altından kalkmanın kolay bir iş olmadığını elbirliği ile söylüyorlar.

Oradan ayrılıp otele geliyoruz, T. Hakim, Ş. Adem, B. Fovset benden hiç ayrılmıyorlar, şehri birlikte dolaşyoruz. Akşam Nalçıkta bir Çerkes aile bizi evine yemeğe davet ediyor. Bunun da ismi Hasanbi. Kaberdeyde insan şöyle bir sürprizle karşılaşıyor. Nereye giderseniz gidin, nerede yemek yerseniz yiyeceğiniz şeyler belirlidir. Tavuk, Hindi ve haşlanmış veya kızartılmış koyun eti. Hiçbir yerde bizde sık, sık raslanan kabak, Patlıcan, Fasulye vs. sebze yemeklerine raslanmadım. Bunlar yetişiyor burada ama hiç yemiyorlar. Her lokantada bol et, garnitür olarak bol salata ve içki. Her zaman Çerkes milli yemeği olan Ketışips ve darıdan yapılmış paste (Mamırsa)yi bulmak mümkün. Lokantalarda hep hanımlar çalışıyor. Burada ayıplanmıyor bu tarz çalışma. İşte Hasanbilerin evinde de yiyeceklerimiz bol et, tavuk ve salatalık ile içki oldu. Gece geç vakit ayrıldık.

(Devamı Var)

ABHAZ SYREN İ DZIZLAN VE DENİZ DEVİ MIŞIN DAW

Yazan : Beygua ÖMER

Abhaz mitolojisinde öyle tanrı ve tanrıçalar vardır ki adlarının etimolojisi ve kültleri Abhaz kaynaklı olup, ilk medeniyetlere damgalarını vurdukları açıkça görülmektedir. Bunlardan bazıları üzerinde şimdiye kadar yapılan değerlendirme ve yorumlar, Abhazca'ya hâkim olmıyan zevatça yapılması yüzünden hatalı ve eksiktir. Çoğuna da henüz hiç değinilmemiştir. Ne yazık ki gittikçe unutulmaktadır da. Bunları kaybolmaktan kurtarıp ilme kazandırmak medeniyete karşı vazifemizdir elbette. Biz bu yazımızda, tanıtılmasında ufak tefek hatalara uğrayan ve çok eksik bırakılan bir bölümü doğru ve bildiğimiz kadar tam olarak sunmak istiyoruz.

DENİZ - SU YAĞMUR Perileri : Burada PERİ terimini tanrı ve tanrıçaların ortak adı olarak kullanıyoruz. Bunlardan :

MİŞINDAW : Deniz tanrısıdır. Adı, Abhazcada Mışın-dawı şeklinde bileşik olup etimolojik anlamı (Deniz-devi)dir. İkinci hecesi sert söylenir. Sonundaki vokal atılarak da MİŞINDAW şeklinde söylenir. Eski Yunancada POSEİDON şekline sokulmuştür.

TİPİ : Abhazlar bunu; dev yapılı, boyuna göre balık etinde, öne hafifçe eğik ve kolları sarkık olarak dikilmekte, sıır sıkılam vücutlu, çıplag, ortadan az fazla yaşlı, pembe tenli, saç ve sakalı gür ve kumral, güçlü bir erkek olarak düşünürlerdi. Nitekim, bundan 60 yıl kadar önteleri; arada bir taşarak dağdan getirdiği büyük taşları yatağında yağın büyük çayların içinde ve kenarlarında günlerini geçirerek bulduğu büyük taşlardan değirmen taşları yapıp satmakla geçinen bir Hasan Usta vardı ki tipiyle ve yaayışıyle deniz devine benzetilerek çocuklar ona AMŞINDAW adını takmışlardı, bu adın başındaki A kelimenin öz harflerinden olmayıp Abhazca artikl definidir, kelimenin aslı MİŞINDAW (MŞINDAW)dır. Bununla ilgili bir de Denizcilik Piri Aşxua Mekepsis vardı ki aşağıda anlatıldı.

AŞXUA MEKEPSİS : Denizcilik Piri'dir. Syren'in de üzerine yeminettiği mitik bir yiğittir. Adının birinci unsuru olan Aşxua'nın başındaki A artikl definidir, geri kalan Şxua (Büyük sandal, gemi) demektir, değişik bir söylenişi de Şuxa'dır ki eski Osmanlıca da Şayka şeklinde söylenirdi, aslında Abhazca Şp-xua ve bunun sadeleştirilerek söylenişi olan Şp-xua (Şpxua, Şixua, Şxua)-dır. Sp-xua (Sxua)nın etimolojik anlamı EĞRİ-GÖĞÜSLÜ'dür ki Omurgası yukarıya kıvrık eğri olması yüzünden sandala bu ad verilmiştir. Mekepsis de Mekepsis şeklinde (Ustura bileği taşı) demekse de, burada bu etimolojik anlamı kasdedilmeden şahıs adıdır; bu itibarla, konumuz olan AŞXUA MEKEPSİS terimi (Sandallı Mekepsis, Sandalcı Mekepsis, Gemici Mekepsis) demektir.

Türkçedeki GEMİ ve yeni Abhazcadaki ĞIBA (ğba) veya Xçapa sözcükleri eğer Sümerce yine GEMİ demek olan bileşik GİŞ-MA kelimesinden gelme değilse buradaki Abhazca Sxua (Şxua, Şuxa) dandır.

TİPİ: Aşxua Mekepsis, ortaya yakın yaşlı ve ortaya yakın boy ve bedenli ve galiba beyaz esmer tenli olarak düşünülüyordu.

DZIZLAN (ZIZLAN): Tatlı sular tanrıçası. Abhazların en unutmadıkları ve kendisinden çok bahsedilen bir tanrıçadır. Adı olan Dızızlan (Zızlan), Avrupa dillerinde SYRENE şeklinde söylenmiş ve yalnız tatlı suların değil, hem tatlı suların hem denizlerin perisi olarak anılmıştır. Eski Abhazlarda tanrı ve tanrıça adlarının (Çeşitli anlamları kapsayan bileşik bir kelime) olarak düzenlenmesi geleneği bu tanrıçanın adlanmasında da uygulanmıştır. Bu nedenle; (Tatlı-su-aası) demek olan Dızı-zla-an ve (Berrak-su-içindeki-ana veya tanrıça» anlamındaki Dızı-ze-la-an kelimelerinin her ikisinin de söz arasındaki söylenişleri olan Dızızlan (Zızlan) terimi bu tanrıçaya ad olmuştur. Ünvanı da Dızı-ahkuazv ve dolayısıyla Dzahküazv (Zahkoj)dur ki «Su-hanımı» demektir, bu yüzden büna yapılan hitaplarda DZIZLAN DZAHKUAVZ (Su hanımı Zızlan) demi çok geçer.

TİPİ: Altın sarısı düzgün saçlı, saçları taranmış olarak ve örgüsüz arkaya ve yanlara bırakılmış, pembe tenli, mavi gözlü, uzun boylu ve uygun endamli, konuşmasındaki ve gülüşlerindeki sesinin tatlılığıyla ve şarkılarıyla erkekleri çekici çapkın bir genç kadın olarak anlatılır. Bazen de oturup raçını tararken görülürmüş. Ölümstüzmüş de.

İŞLERİ: Berrak ve tatlı suların derinliklerindeki evinde yaşar. Arada bir su yüzüne veya kenarına çıkarak, gelip geçen erkekleri tavlayıp götürmeye ve aldatamadığı erkekleri zorla kaçırmaya çalışır; irade ve kol gücü üstün gelen ise onu saçından tutup çekmeye veya saçını boğazına dolayıp sıkmaya başlar ve bir daha kendisine sataşmamasına yeminettirir. Dızızla'nın bu yemini AŞXUA MEKEPSİS YNIS ARIY NAXİS ŞŞIWPIRĀAGAM×AWA (Bundan sonra sana zarar vermiyeceğime yiğit Aşxua Mekepsis üzerine yemin ederim) şeklinde olacaktır. Ve böylece elden kurtulup gider. O, her gördüğünün adını da bildiğinden onları adlarıyla çağırır ve hitabeder.

Dızızlan (Zızlan), sularını bolartmak için zaman zaman evrendeki yağmur deposu sahibi olan tanrı Dzar (Zar)dan ve yağmur yağdırıcı tanrıça Dziwawa (Zivava)dan yağmur ister. Yağmur isteyen çiftçilere de yardımcı olur.

DZİWAWA (ZİVAVA): Yağmur yağdırıcı tanrıçanın adıdır. Terkibindeki Dızı (Su), wawa «Up uzun, sicim gibi uzun» ve her ikisinin bileşiği olan Dziwawa da (Su up uzun) demek olup (sicim gibi yağın) yağmurun sembolüdür.

TİPİ : Adının yukarıda belirtilen etimolojik anlamından ve ağaçtan olan heykelinden anlaşıldığına göre, sırk gibi up uzun ve giyimli bir bayandır.

DZAR (ZAR) : Evrenin yağmur deposunun sahibi olan bir tanrıdır. Bu deponun güneşin ardında olduğuna inanılırdı. Dzar (Zar) deyimi, Su-bütünü demek olan Dzar-ar (Dzar, Zar) bileşik sözüden başka bir şey değildir. Buradaki su, Tatlı su (Akarsu) dür.

YAĞMUR DUASI : Bu, kurak zamanlarda yağmur istendiği zaman Dızılan ile Dziwawa ve Dzar'a karşı yapılır; yalnız bayanlar yapar. Şöyle ki: Uzun bir sırığın başına yakın yerine kısa bir sırk haçvâri çakılarak ona bayan elbiseleri giydirilir; böylece başıyla, kollariyle, up uzun bedeniyle bir kadın heykeli yapılmış olur. Bu, Dziwawa heykelidir. Bir (Kadınlar ve kızlar topluluğu) yakın bir akarsu'nun en derin yerine birlikte giderler ve kızlar -soyunmadan- suya girerler ve heykeli de aralarında bayrak gibi su içine dikerler. Duaya başkanlık eden yaşlı bayan yüksek sesle :

«Dızılan Dzahkuzv bılapxa hat — (Su hanımı Dızılan bize lütfet),

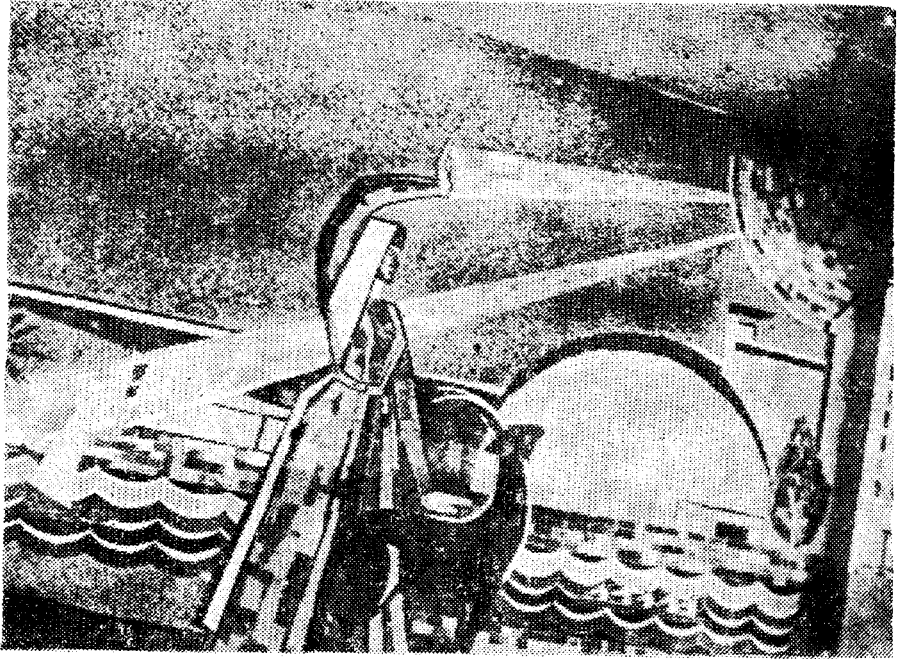
Caca dahtaup, dzı mezey hat" — (Caca misafirimizdir, bize bol su ver).
der. Burada adı geçen Caca ekin tanrıçasıdır. Bu sözlerle artık merasim başlamıştır, sudaki kızlarla kenardaki kadınlar hep bir ağızdan :

«Dziwâwa!	(Zivava!
«Dziwâwa!	Zivava!
Dzâr ykuaka	Zar'ın yağmurlarını
Mar kılda!	Güneşin mesamelerinden geçiren hey!
Akua awàm,	Yağmur yağmıyor,
Dzi hâwam,	Su bulamıyoruz;
Hâsas Cacâ	Misafirimiz (Ekin tanrıçası) Caca
Dşabaweyt!.	Susuyor!.
Aüü yjwâm,	Şarap içmiyor,
Dzi yâwam,	Su bulamıyor,
Ah ypagi	Beyin oğlu da
Dıdzışweyt!.	Susuyor!.
Dzı xutjik!	Biraz su!
Dzı xutjik!	Biraz su!
Dziwawa ahkuazv,	Hanım Zivava,
Dzı xutjik!.	Biraz su!.)

ilâhisini özel bestesiyle ve yüksek sesle çağırırlar. Bu arada da sudaki kızlar bayrak gibi dik tuttıkları heykeli yatıra dike süya daldırıp çıkarırlar, kendileri de suya dalıp çıkarlar. Bu merasim, başkanı yeter görünciye kadar devameder.

Haziranda yapılan ve bir çeşit yağmur duası da sayılan Tsıwñhua, yani (Bereket duası) büyük bir kütsal şölen olmasına karşılık, Zivava yağmur duasında şölen yapma zorunluğu yoktur. Bununla beraber; çörek ve börek ziyafeti verildiği de çok olur. Ziyafeti veren tertip heyetine dâhil bayanlardır.

Yukarıki güftede geçer Dziwawa'nın bir derlemede görüldüğü gibi Dziwaw şeklinde söylenmesi ve yazılması yanlış olur. (Mar kılda) deyiminin de aynı derlemede ve son yıllarda bazılarınca söylendiği gibi Billur anlamında ki Mirkıldış şeklinde söylenmesi ve yazılması yanlıştır. Araştırmacıların bu yanlışlıktan kaçınmaları temennimizdir

KABERDEYDE Sık, sık rastlanan duvar motiflerinden birisi. (Nart SATANAY)

KOÇAS

Yazan : Tsey İBRAHİM

Çerkesçeden Çeviren : M. MEFEVİD

— 3 —

(Dört Perdelik Dram)

5. Sahne

Koças-Ne tuhaf insanlar bu tembel ev kadınları Hayret doğrusu! Bu kadın da buraya niçin gelmiş acaba? Gelmesinin nedeni ne olabilir? Kalbini kıranlar mı olmuş?.. Bir haksızlığa mı uğramış? Sığınacak bir yer mi arıyor? Nasıl yorumlamalı bunu?.. (Prenses gizlendiği çalının arkasından yavaş yavaş çıkarak, çekine çekine Koças'ın yanına sokulur).

6. Sahne

(Koças'la Prenses)

Prenses - (Yaklaşarak) : Koças!... Ko...ças... Ben!...

Koças- (İsteksizce dönerek) : Dinliyorum seni prenses, söyle ne istiyorsun?

Prenses- (Kendisini kontrol edemiyerek, sesi kısıla kısıla) : Koças! senin gibi Adige'ler serbest bir kadın görürlerse, görmeye alışmadıklarından, belki de tuhaflarına gideceğinden, sen de onlar gibi beni suçlamak istiyeceksin. Buraya bu şekilde gelmiş olmamdan beni ayıplıyacaksın, biliyorum bunu ama, bir prensesle de olduğunu ünutmamalısın, köle değilsin sen, bir Şapsığ çocuğusun, isteklerimi yapmaya zorunlu değilsin. Gönülden, içten sana olan sevgim, seni prenslerle bir tutmaya, soylü insanlarla seni eşit görmeye itiyor beni. Suçlama beni, görür görmez vuruldum sana. Her yöreden insanların gelip, silâhlarıyla nişan yarışı yaptıkları, güzel kızların kendilerine eş adaylarını seçmekte bir türlü karara varamadıkları o büyük düğünü hatırlıyor musun Koças?... O at yarışında Koças, o mağrur prens Karbec'i atından atıp, canın dişine takmış atını koştururken balkondan seni gözleyip, kalbim senin için atarak, sana birşey olmasından korkarak, dikkatle seni izliyordum. Deri kapma yarışında deriyi kapmış gibi, çevrendekilerin içinden fırlayıp, oturduğum balkona koşup deriyi bana attığında az kalsın sevincimden düşüp bayılacaktım nerdeyse Koças! O günden beridir, sanki beni büyülemişin gibi, huzur kalmadı bedem; gecelerim yıl, gündüzlerim de asır kadar uzun gelmeye başladı... Kocamdan tiksiniyorum artık, ne onun serveti, ne tahtı. ne de unvanı gözümde... Kalbim senin artık, yaşadığın sürece de senin olmakta devam edecek, yiğitler yiğidi Koças! Bir tek kelimeyle olsun,

küçük bir sözünle olsun isterse, şu tutuşan yüreğime bir su serp benim biricik sevgili Koças'ım. Sensiz yaşayamam Koças! Çok seviyorum seni Koças, al beni, ne yaparsan yap. Artık ne huzur, ne mutluuluk istiyorum. Tek istediğim seninle olmak, seninle yaşamaktır. Nereye gidersen gelmeye, seninle avlanmaya, bütün üzüntülerine katlanmağa hazırım şimdiden. Seninle ölmek bile bana mutluluk verecektir, ey Koças! Koças, seni çok, hem de pek çok seviyorum!.. (Yüzü avuçları içinde bekliyordu.)

Koças-Prenses! Çok yakından tanımadığı bir erkeğin yanına gecenin bu saatinde giden bir kadın ya deli, ya da sırlıslıkla âşık olmalı; her ne olursa olsun seni suçlu bulmuyorum, olabilir böyle şeyler. Sen bir kadınsın, gece yarısı seni bu ıssız ormana gelmeye zorlayan gözyaşlarındır ama, yine de bana göre yanılıyorsun... Prenses, benim kadınlarla bir ilgim yok, hele başkalarına ait olan kadınlarsa, hiçbir ilgim olamaz. Benim dünyam, geniş ovalarla, derin vadiler ve sık ormanlıklardır; böyledir benim yaşantım. Ceylan sürmeyi, ayı avlamayı, azgın erkek domuzlarla boğuşmayı bir kadın sevgisine değişmem. Özgürlüğü, güzel bir yarış atını, yaman bir tazıyı severim ben. Sevmediğim, sevmekte istemediğim Prensesdir.

Prenses.Vah, vah...

Koças-Prenses, bu sevdadan vazgeçip evine dön, kalbini de kocana ver.

Prenses-Vah... vah... vah... Çok yazık Koças! (Parmaklarını yercesine sıkar.)

Koças-Seninle yaradılıştan ayırız; ben özgür Şapsığ'lardanım, sense, bir zalimin kızı, bir saldırganın karısısın. Hayır, yollarımız ayrı prenses. Hoşça kal, güle güle, Tuğuz savuşturur seni buradan (Aceleyle gider).

7. Sahne

(Prenses Tek Başına)

Prenses — (Koças'ın ardından koşuyor, duraklıyor): Koças!... (Bir ağaca sarılıp elleriyle yüzünü kapar, ağlamaya başlar): Ah... Çanım.. Sevgilim... Koças'ım... (Yavaş yavaş susar, çevresine bakar, elbiselerini düzeltir): Hı...hı... hı... Vay, vahşi hayvanlar kölesi, leş yiyen çakal, soysuz çingene yavrusu göçebe Şapsığ! Bir prensesin aşkını ayaklar altına alıp çiğneyen, onu reddeden sen misin? Gösteririm sana ben kocamış uyuz köpek, yaptıklarına seni pişman edip, sana bugünleri aratmazsam bana da Hatıkuay'ların prensesi demesinler... (Otağa dönmekte olan avcıların türkü sesleri uzaklardan gelir): Sizi gidi alçaklar sizi, rezil herifler, koyun sürüsü gibi meleşin bakalım. Bekleyin biraz, kim olduğumu gösteririm size! O pis kanlarınızı damla damla akıttırıp murdar cesetlerinizi yedireceğim, terbiyesiz köpekler, sizi gidi Bramıt sürüleri sizi!

(Tuğuz Ortaya Çıkar)

8. Sahne

(Prenses'le Tuğuz)

Tuğuz — Buyur da prenses, savuşturayım seni... Söylemedim mi sana...
tuttuğun işten olümlü bir sonuç elde edilemeyeceğini, a beni talihsiz prensesim?
Vah, vah, vah, buyur. (Elinden tutup yürümeye başlar) hüeupu

Prenses — Çekil, elleme beni o pis ellerinle (Kızgın kızgın sahneden
çekilir)

3. PERDE

(Prenses evinde, bir minder üstünde düşünüp oturur. Prenses biraz uzak-
ta, daha yakında da birkaç kız yerdeki hasırın üzerinde halka olmuş otururlar)

1. Sahne

(Prensesle Kızlar)

Sas — (Konuşmasına devam ederek): Gece ormana daldıklarında, gecenin
siyah çarşafı ortalığı sarmış, yeryüzünü kaplamış, her taraf adamakıllı karar-
mıştı. Soğuk bir rüzgâr esmeye başlamış, havayı soğutmuşü. Şimşek çakıp gök
gürleyince, korkuyla yüreği çarpa çarpa sevgilisine sarıldı. Tekrar Şimşek çakıp gök
gürledi, ağaçların yapraklarına tek-tük yağmur damlaları düşmeye, ağaç göv-
delerine çarpmaya, çalıları hışırdatmaya başladı. Rüzgâr ılık çalıyor, ağaç dal-
ları inliyor, her tarafı korkunç bir karanlık sarıyordu. O sevgilisine sarıldı, öte-
ki de, nereden geldiğini, kim olduğunu bilmediği kısmetini elinden almak isteyen
bir düşmandan korur gibi onu bağrına basıp oturdu. Rüzgârın ışığıyla ormanın
hışlıtısını dinliyerekten sordu kıza: «Korkuyor musun yavru güvercinim?».

«Canımın parçası, yanımda sen varken cehenneme bile götürsele: kork-
mam» diyerek sevgilisinin boynuna sarıldı.

«Fakat bana alıştığında bu sevgin sönmez mi?» diye sorduğunda: «Nereye
gitsen senden ayrılmıyacağımı söylemedim mi sana? Karın, kardeşin, arkadaşın,
hizmetcin olurum, seninle ölmeyi mutluluk sayarım» diyerek karşılık verdi.

Kız daha sözünü tamamlıyamadan adam onu kendisine doğru çekerek öptü,
öptü, öptü...

Prenses — Ah... ah... ah... sus, yeter artık Sas, yeter... orada kal...
ah... ah.....

Sas — (Korkuyla): Ne oldu canım prensesim, bir yerin mi ağrıyor?
Hocayı çağırayım mı?

Prenses — (İradesine yarı hakim): Hayır... birşeyim yok, kimseyi çağır-

ma. Hikâyeni dinlemekten sıkıldım, hepsi bu. Bana neşeli bir türkü söyleyin, daha iyi olur.

Sas — Hangi türküyü söylememizi istiyorsun Zevshan?

Prenses — Hangisini söylerseniz söyleyin (Sas küçük bir türküyü hafif hafif söylemeye başlar, diğer kızlar da türkünün son kısımlarında ona eşlik ederler. Bu arada, hızlı adımlarla Bziv içeri girip prenrese yaklaşır. Kızlar türküyü söylemeye devam etmekle beraber seslerini alçaltırlar).

2. Sahne

(Evdekilerle Bziv)

Bziv — İyi akşamlar benim altın prensesim.

Prenses — (Oturduğu yerden): Buyur Bziv. «Kızlara dönerek»: Türküyü bırakın da odalarınıza çekilin. (Kızlar yavaş yavaş odayı terke başlarlar).

3. Sahne

(Bziv ile Prenses)

Bziv — Ey büyük Tanrım! Nen var prensesim? Ne kadar da yüzin solmuş benim altın prensesim! Hasta mısın yoksa? Seni çekemiyenler nazar mı değdir-diler yoksa, bilmem, yavru güvercinim? Allah esirgesin!

Prenses - Hiçbir şeyim yok Bziv, otur şuraya. Otur da duyduğun yeni hadisler varsa söyle bana. Yapılan dedikoduvarı duymuşsundur elbet. İnsanın ak-lındakini, daha ağzından çıkmadan biliyorsun.

Bziv- (Minderin ucuna oturarak): Öyle deme elmasım, pırlantam. Solmuş melek yüzünden başka gördüğüm birşey yok. Güneş gibi parlayan o tatlı yüzü-nün güzelliğine ne olmuş benim bir tanemAynanın karşısına geçip kendine bir bak-san elâ gözlü prensesim, vah... vah... vah... (Hayretle dizlerini dövmededir).

Prenses-Canım, niye benimle o kadar ilgileniyorsun? Hiçbir şeyim yok iş-te!... Biraz rahatsızım, hepsi o kadar... Bu gece uykum alamadım, kötü rüyalar gördüm hep.

Bziv-Aman Allahım, ne dedin, ne dedin? Allah hayiretsin ama, bu hiç te iyi birşey değil,iyi değil canımın yarısı, iyi değil tatlı prensesim, iyi değil...

Prenses - (Hiç önem vermiyormuş gibi) : neymiş bunların kötülüğü Bzivi-ğim?

Bziv-(Büyük bir sır açıklarmış gibi) : Onların kötülüğü mü kalbimin ışığı! Prensesin evinde kötü rüyalar görülecek olursa, o eve korkunç bir felâket gele-cek demektir, Zevshan'ım. Bir prenses böyle kötü rüyalar görmeye başlayınca,

onun mutlaka eviyle adamlarıyla birlikte yerini değiştirmesi gerek... Bu rüyaları görmeye başladığın çok mu oldu hayatım?

Prenses — Ne yazık ki çok oluyor, Bziv.

Bziv — (Ciddiyetle) : Yeri - yurdu değiştirmeden olmaz, bu yurttan hayır gelmiyeceğinden kuşkulanmaya başlayalı epey zaman oluyor. Prensesim, yurduna bizden olmıyanlar girmeye başladı; hem bunlar prensten korkmadan, çekinmeden her yerde pervasızcadolaşabiliyorlar. O hayırsız şapsışlar çekilmez bir hal aldılar, git canım sen de git, artık fazla iyimser olmaya gelmez! İyimser olma ayağının turabı olduğum, insanların dedikodularından başka birşey olmasa bile artık bu yurttta kalmakta hayır kalmadı.

Prenses — (Heyecan ve öfkeyle) : Ne dedin? Ne diyorlar dedin?! Söylesene, bahtsız baldırı çıplak!...

Bziv — (Korkmuş gibi) : Kızma bana altın prensesim. Yanlış duydum, yanıldım yoksa, hiç kimseden birşey işitmedim, inan bana prensesim birşey duyduğum yok!

Prenses — (Hiddetle) : Söyle bahtsız köle. şaka olsun diye demedin herhalde bunu, mutlaka birşey vardır bu işin içinde, söyle diyorum sana, söyle... yoksa şimdi...

Bziv — (Gerçekten korkarak) : Söyliyeceğim, söyliyeceğim; yalnız kızma bana da yeter... duyduğum... (etrafına bakınır.)

Prenses — Ne oldu yine? Söyle diyorum sana, söyle!

Bziv — (İçini çekerek) : Keşke duymaz olaydım, işittiğim ayıp altın prensiğim, yapılan dedikodular çok fena... (İçini çeker, dirseğini dizine koyup avucünü yüzüne dayar) : Koças denilen o şapsışların it yavrusunun son derece böbürlendiğı söyleniyor. Senin de bir gece ona gittiğin, fakat, seninle konuşmaya tenezzül bile etmeden, seni it kovar gibi kovduğunu söyliyorlar sevgili prensesim. Yazıklar olsun, nasıl da yalan uyduruyorlar... (Korkmuş gibi) : Bü dedi-koduyu prens duyarsa haliniz ne olur?!

Prenses — (Bir irkilme ve çok büyük bir öfke ile) : Dinle beni dengesiz ispiyoncu, ortada olup biten hiçbirşey yok, anladın mı?! Hiçbir şey yok diyorum! Yapılan dedikoduların tekini dahi prensin duymasını istemiyorum. Prens bunları işitmemesi için elinden geleni yapacaksın. Bunu yaparsan seni altın suyuna daldıracağım. Dediğimi yapmazsan görüşürüz seninle! Haydi, yıkıl karşımdan!

Bziv — (Odadan çıkarken) : Ey topacık hilekâr prensesim, o kadar büyük

suçlar işlemişsin ki, günün birinde bu kirli çamaşırlarının ortaya çıkmasından korkuyorsun, hi-hı-hı... (Odadan çıkar).

4. Sahne
(Prenses Tek Başına)

Prenses — (Parmaklarını gıcırdatarak odanın içinde gezinmektedir): Ne kötü şeylermiş başıma gelenler benim... Niçin, niçin duygusal davranarak yanlış bir yol tutturdum ben... Onu ne diye bu kadar derinden sevmişim, hiç düşünmedim, ne diye bütün kalbimi bir avcıya verdim... aaah, ah; onu çok, hemde pekçok seviyorum, çıldıracağım onun için; o da beni aynı biçimde seviyor sanmıştım... Onu bizim basit vork (soylu)lardan daha üstün görerek kalbimi avcunun içine sünüp ona peşkeş çektim. Oooh, oh; ne feci! Sevgimi sinemde bırakıp, tatlı hayallerimi ormana serpiştiriverdi. Heyy ormanlarda yaşayan vahşi hayvan! Şimdi de dedikodularımı yayıp, benimle alay ediyor o alçak Şapsığ. Kalbimi paramparça edip beni içten öldürdüğü yetişmiyormuş gibi, şimdi de bana çamur sıçratarak adımları kötüye çıkarmaya kalkıştı... ama, yapamayacaksın bunu! Sözümlü yerine getireceğime andiçerim!

(Sas Gelir)

5. Sahne
(Prensesle Sas)

Sas - Sevgili prensesim, prens geldi. Yanına alıp - alamıyacağını soruyor.
Prenses - (Ürkek ürkek) : Prens mi dedin... Biraz beklesin, ben şimdi... (Sas odayı terkeder).

6. Sahne
(Prenses yalnız)

Prenses - (Acele) : Ne kadar da korkuyorum... İnsanın, yüreği yanarken, kendisine hakim olabilmesi ne kadar da zor bir şeymiş?... Bir kocaya yapılan ihaneti gizleyebilmek ne kadar da güç bir işmiş ki... ama, sıkı dur bakayım güzel prensesim, ettiğini buldun. (Saçlarını, elbiselerini düzelterip, mindere uzanıp, hiçbir şey olmamış gibi prensin gelmesini bekler, prens te içeri girer).

7. Sahne
(Prensesle Prens)

Prenses — (Prensi karşılayarak) : Geldin mi prensim? Seni çok özlemişsek te, mülkünle övgüne kattığın şeylerin bizi sevindireceğini umuyoruz.

Prens — (Prensesin yüzüne gülererek) : Benim burada olmayışım sana yarıyor gibime geliyor prenses. Çünkü burada olmadığım da ziyaretçilerin az oluyor, sen de fazla yorulmuyorsun sanırım... Mülkten söz ediyorsun! — Mülk mes'elelerinde yüreğin hoşnut olsun küçük prensesim, at çobanlarıyla birlikte,

NART EFSANELERİ : — 3 —

SİYAH TİLKİ VE NARTLAR

Nart ileri gelenleri, o zamana kadar odun olarak yakılmakta olan kızıl ağacın bundan böyle yakılmaması kararını almışlardı. Ertesi günün sabahından itibaren Tagar - Tapana ancak meşe odunu için gidilebileceğini, gitmeyenin boykot edileceğinin halka duyurulmasını emrettiler.

Sabahın erken saatlerinden itibaren aşağı mahallenin tellalı Sibeka ile yukarı mahallenin tellalı Tarozon bu kararı halka duyurdü. Kararı öğrenen Nartlar Tagar - Tapana gittiler ve meşe odunu keserek arabalarına yüklediler. Ancak gün dönmüş, gecenin alaca karanlığı çökmüştü. Geceyi arabaları arasında geçirmeye ve ertesi sabah dönmeye karar verdiler. Gece bastıran ve bütün gece durmadan yağan kar öylesine yağmıştıki sabah olunca arabalarıyla dönüş imkân kalmamıştı. Yürüyebilmek bile bir mesele olmuştu. Düşündüler ve nihayet Uruzmağ'ın beyaz boynuzlu ve siyah renkteki öküzlerini, kalın sopasıyla Almutalk'inin yönetiminde önde yürütmeye ve onların açacağı çığrı takibe karar verdiler. Karara uyularak hareket ettiler. Bir müddet yol almışlardıki birden ilerdeki derin kar yığınının altından siyah renkli bir tilkinin fırladığını gördüler. Almutalki tilkinin peşinden koştu, ancak tilki kuyruğunu kar üzerinde bırakarak gözden kayboldü.

Uruzmağ'ın öküzleri kar göğüslemekten yorgun düşmüş ve yürüyemez hale gelmişlerdi. Atsanın oğlu Atsamaz'ın bayramda doğmuş siyah boynuzlu iki beyaz öküzü vardı. Bu kez onları öne sürdüler ve böylece evlerine dönebildiler. Dönüşte Almutalki durgun ve düşünceliydi, kendisine yöneltilen sorulara cevap vermiyor, gülenlerle gülmüyordu. Evde Ahsinenin önüne koyduğu, üstü çeşitli yiyeceklerle dolu yuvarlak sofrayada el sürmemişti. Neyin var? Niçin yemiyorsun? diye sorunca gördüğü siyah renkli tilki olayını ve onu düşünmekten kendisini alamadığını anlattı. Ahsine anlamıştı... O tilki genç yaşlarından beri dedelerimizin de aradığı tilkidir, sen şimdi yemeğini ye, bu işin bir çaresine bakarız dedi.

Ahsine tilkiyi yakalama görevini Uruzmağ, Hamits ve Soslana havale etti. Bu üç kişi atlarına atlayarak hemen hareket ettiler ve bütün o mntakayı tarayarak deniz kenarına kadar indiler fakat bulamadılar. Aramaya çıkalı bir hafta olmuş, erzakları bitmiş ve atları yorğunluktan yürüyemez hale gelmişti. Buna rağmen daha üç gün aramaya karar verdiler. Ertesi sabah Soslan erken kalkmış, dışarısını seyrediyordu. O anda barakalarının hemen yanından aradıkları tilkinin çıktığını görüp arkadaşlarına haber verdi. Üçü birden atlarına atlayarak peşine düştiler. Bu amansız takipte atları yorgun düşmüştü. Ancak Uruzmağ'ın atı daha güçlüydü, diğerleri yavaşlarken o bırakmadı ve (Yarppom) Elbruz

eteklerinde yetişerek onu öldürdü. Üçü bir araya gelince geceyi buldukları yerde geçirmeye karar verdiler. Çokta acıkmışlardı, Soslan tilki etinden üç şiş hazırlayıp pişirdi ve arkadaşlarını yemeye davet etti. Uruzmağ ve Hamits -biz tilki eti yemeyiz- dediler fakat Soslanın iştahla yediğini görünce dayanamayarak onlarda hisselerine düşeni yediler. Üçüde bu yenişin duyulmasını istemiyorlardı, zira biliyorlardıki Sirdon'un alaylarından kurtulamayacaklardı. Bunun için olayı gizlemeye karar verdiler.

Dönüş hazırlığında tilki postunun sahibinin kim olacağı konusunu tartışıyor ve fakat anlayamıyorlardı.

Uruzmağ : — Atımla yakalamak için daha çok ben uğraştım ve yakaladım, hepinizin de büyüğüyüm sahibi ben olmalıyım derken; Hamits : — Ben ortanca-rım, daha çok benim hakkımdır, diyor; Soslan ise : — Hepinizden küçüğüm, sizlere hizmet vazifeside bu yüzden bana düşüyor ve bunu severek yapıyorum, bu durumda daha çok benim hakkım olmalıdır derken bir taraftanda postu terkesine bağlıyordu. Yol boyunca da bir uzlaşmaya varamayarak şehirlerine döndüler ve kararı hakem heyetine bıraktılar.

Hakem heyetinde bulunanların her biri hislerine yenilip daha çok sevdiklerine meylediyor, anlaşma güçleşiyordu. Nihayet üçününde birer masal anlatmasını, masallardan hangisi güzel ve hakikata yakın görülürse post sahibinin o olmasında anlaşarak durumu kendilerine bildirdiler. İlk söz en yaşlıları olan Uruzmagındı.

A) Uruzmağ : Yaşadığım süre içinde başımdan oldukça önemli olaylar geçti. Ancak bunlar içinde beni ençok etkileyen şudur, diye söze başladı.

— Bir gün yalnız olarak avlanmaya çıkmıştım. Bir hafta süren araştırmalarıma rağmen avlanacak bir şey bulamamış ve fakat yılmamıştım da. O günümün gecesinde boş bir eve rastladım ve geceleme için içeri girdim. Bir köşeye çökmüş dinleniyorken - Odada ateşte olsa - diye düşünüyordum, birden önüme arzuladığım ateş geldi. Bu kez - bu ateşin önünde güzel bir yemekte bulunsaydı - diye zihnimden geçirdim, önüme üstü yiyeceklerle dolu bir sofrayla geldi. Bu nefis yemeklerle karnımı doyurduktan sonra - Şimdide güzel bir yatak olsa - diye düşündüm derhal bir yatak ortaya çıktı. Hemen yatağa uzandım, aradan bir süre geçmişti, birden bir kadın çıkageldi ve ayaklarının üzerine uzandı. Uykum kaçmış, huzursuzlaşmıştım, kalktım. O zaman kadın - Ey karnı tok misafirim.... rahat ol diye beni tekrar yatmaya zorladı. Tekrar uzandım o da hareketini tekrarladı, dayanamadım ve kadına - Allah seni af etsin, beni rahat bırak - dedim. Kadın benim bu karşı koymamdan memnun olmamıştı, yastığının altından keçeden yapılmış bir kamçı çıkararak - beğendiğim bir öküz ol - diye üzerime sürdü... O anda Öküz olmuştum. Hergün durmadan çalıştırılıyor ve bu çalışmalarım sırasında boynuma takılan boyunduruk derin yaralar açılması-

na sebep oluyordu. Öküz olmama rağmen insanı duyuş ve düşünüşümü gaip etmemiştim. Şuurumu küllanarak boyunduruk vurulmasını önlemeye çalıştım. Bu kez beni at kılığına soktu ve sırtım yaralar içinde kalıncaya kadar çalıştırdım. Daha sonra da köpek kılığına sokuldum ve böylece hizmetlerine devam ettim. Hizmetlerini şuurumla yaptığımdan iyi köpek olarak namın etrafa yayıldı ve bir gün eve gelen çobanlar beni sahibemden ısrarla istediler ve aldılar. Çobanlar boynuma ipekten bir ip takarak beni yerlerine götürdüler ve kestikleri koyunu da tahta bir çanak içinde önüme koydular. Eti yedikten sonra bekleliğini edeceğim koyun sürüsünün yanına beni bırakarak gittiler. Gecenin sessizliği içinde bir sürü kurdun ağla sokulduğunu gördüm ve üzerlerine saldırarak yakaladığının boynunu kopardım. Ertesi sabah mücadelemi gören ve sürüye zarar verdiğimi anlayan çobanlar bana yine bol et vererek barakaya aldılar. Bir müddet bu böylece devam etti, ancak bu kezde başka çobanlar gelerek beni istediler ve sahiplerimi razı edip aldılar. Bu yeni çobanlar boynuma sert kıl ip geçirerek beni götürmek istediler, ben gitmek istemedikçe de arkamdan sopa ile vurarak zorla sürüklediler. Yerimize gelince önüme sovak bir yemek koydular. Geceye kadar dinlendim ve gecede bekçilik edeceğim koyun sürüsü başına beni bırakıp güvenle yerlerine çekildiler. Gece yine kurt sürüsü indi ve benim orada olduğumu görünce uluyarak;

— Ey Uruzmağ.. gördün seni sert iple bağladılar ve sopa atarak, sürüye-
rek getirdiler ve önüme sana layık olmadığın bir yemek koydular, bu kezde
bize engel olursan şöhrsiz bir ihtiyar ol - dediler. Bende onlara : korkmayınız,
günahları üstünüze olsun, geliniz ve istediğinizi alınız dedim. Aç kurt sürüsü
koyunların içine daldı ve bende onlara yardım ettim. Sabah bu feci hali gören
çobanlar beni fena halde dövdüler ve kovaladılar. Tekrar beni bu hale koyan
kadına kaçtım. Bir yerde duramıyor, mütemadiyen dolaşıyordum. Bir gün çalı-
lıklar arasında başka bir eve rastlayarak içeri girdim. Ev boştu, bir köşede din-
lenirken ev sahibinin bir yıllık yiyeceği olan üç tane Çöreği görüp üzerine
otururdum. Aradan bir süre geçmişteki ev sahibi cadı kadın göründü ve beni ora-
da görünce - Ah... evimde dona kalasıca, bir yıllık yiyeceğimi yiyerek beni pe-
rişan ettin. Sana ne diyeyim.. sen köpek değilsin, eğer azığımı yememiş olsay-
dın sana birşeyler yapabilirdim. dedi Yerimden kalkınca çöreğelerinin yenme-
miş olduğunu gören cadı sevinçle - Mademki yemedi, o halde bende sana iyilik
ederim dedi ve - Şimdi kendini topalmış gibi göstererek eve git ve doğruca
kerevitin altına girerek oradan çıkma. Kadın yatmak istediği zamanda müte-
madiyen gürültü ederek onu uyutma. Sabaha karşı o bitap bir halde ve ağzın-
dan ateş parçaları saçarak uyuya kalacak. İşte o zaman sen kerevitin altından
çık ve başı altındaki keçe kamçıyı alarak önce kendi üstüne sürersin, ondan
sonrada Allahın istediği olur - dedi.

Bunun üzerine oradan ayrılarak topallaya, topallaya eve geldim ve kereve-
tin altına girerek ulumaya bağırmağa başladım. Kadın yatmak için beni oraran

çıkarmak için ne yaptırı isç çıkarmamakta direttim ve onu uyutmadım. Sabaha karşı ben susunca o ağzından ateş saçarak derin bir uykuya daldı. Tam zamanı diyerek yerimden çıktım ve keçe kamçıyı başının altından çekerek önce kendime sürdüm. Derhal insan kılığına girdim. Bu kez kamçıyı dişi tazi ol diyerek kadinın üzerine sürdüm, oda o anda köpek kılığına girdi... işte yanımda gördüğünüz bahadır atımı da ondan aldım. Size naklettiğim ve gerçeğe dayanan bu hikâyem sınırim beni post sahibi yapacaktır. Onu bana vermenizi dilerim. diye sözünü bitirdi.

B) Bolat-Hamit isç hikâyesine şöyle başladı.

— İki karım vardı... bana yol hazırlığı yaparlarken - Bu yamçı öyle hayırlı bir yamçı olacaktı, velinimetimiz efendimiz Avaristana gidecek, oradan hurçlar dolusu güzel kumaşlar getirecek, Avarstan dilberini kendine üçüncü karı olarak seçecek - diye şarkı söylüyorlardı. Uyurmuş görünüp onların bu şarkılarını dinliyordum. Dayanamadım ve Allah iyiliğinizi versin, hiç düşünmediğim şeyler ilham ettiniz bana ve beni uyandırdınız dedim.

Hakikaten bu ilhamla Avaristana giderek oradan çeşitli kumaşlar getirme ye başladım. Daha sonraki gidişlerimdede Avar dilberleriyle nişanlandım. Karılarım buna inanmak istemediler. Ne varki nişanlımı evime getireceğimi anlayınca gerçeği anladılar, ve engelleme çabasına giriştiler. Üç adet tuzlu çörek yaparak Kurgana (tepe) koştular ve orada nişanlımın bir yıl süre ile hasta olması ve bir dahada iyi olmaması için dua ettiler. Avar dilberi hakikaten dönüş yolunda hastalanıp yatağa düştü ve bir yıl süre ile kalkmadı. Sonra öleceğini anlayınca beni yanına çağırıldı ve mezara konduktan sonra üç gece süre ile başında nöbet tutmamı rica etti. Avar dilberi öldü ve onu mezarına koyduktan sonra nöbet tutmaya başladım. İlk iki gece fevkalade bir şey olmadı, üçüncü gece ise mezarın kapısından içeri bir yılanın süzülüğünü gördüm. Yılan tam ölüye uzanırken kılıcımınla bir vuruşta ikiye böldüm. Ayrılan ön kısmı sürünerek gitti ve bir süre sonra yanında birde boncuk olduğu halde döndü. Ön kısmı kopan ikinci kısmın yanına gelince birleşti ve boreugu sürününcede canlandı. Hemen yüzüğü kaparak dilberimin üzerine sürdüm, oda canlandı. Bu bana neşemi buldurmuştu hemen oracıkta bir şarkı besteledim. Cumartesi akşam üzere evden çıkan iki karım mezardan gelen bu şarkımı duyunca hemen geri döndüler. Şarkıyı duyanlarda mezarlığa toplanmışlardı. Nişanlımı mezardan çıkardılar ve bizi ikinci kez olarak nikâhladılar. Diğer iki karımı azgın iki atın kuyruğuna bağlayarak sürüklettim ve dağılan kemiklerini de kötülüklerinden dolayı ateşte yakıtım. Benimde gerçek olan hikâyem budur. Oğluma vermek istediğim posta benim hak sahibi olmamı dilerim - diye bitirdi.

C) Sıra Soslanındı ve söze başladı;

— Süt kardeşimle Fes-Nart-Huze-Zagata gitmiştim. Bütün bir hafta av ara-

AMERİKA'DA BİR ADİGE YAZARININ ESERİ FILME ALINDI VE KIZI FİLMDE ROL ALDI;

Adige yazarı Anne Shammout'un Chicago'da «WINDFALL PRESS» yayıncı-
vince yayınlanan «HELL is A TRUTH KNOWN TOO LATE» adlı hikâyesi, yine
aynı adla Holywood'da filme alınmıştır. Aynı filmde Anne Shammout'un kızı
Désirée Raniah Shammout'ta annesinin hayatını canlandıran bir kısım sahne-
lerde rol almıştır.

Yukarıdaki resim, küçük Adige film yıldızı Désirée Raniah Shammout'a
aittir.

Adige yazarı ile kızını kutlar, kendilerine başarılar dileriz.

dık, bulamadık. Daha üç gün aramaya devam etmek istemiştik ki önümüze bir
tavşan çıktı ve vurduk. Bir gölgelik e dinlenmeye oturduk, ben uzandığım yerde
uyumuşum. Süt kardeşim ise tavşan etinden şiş hazırlanmış ve yanındaki karın-
ca tümseğinin üstüne koymuş. Ancak tümseğe konur konmaz canlanan tavşan
kaçmış. Uyandığım zaman - Tavşan ne oldu? getirde yiyelim dedim. Süt kar-
deşim olanları böylece anlattı. Fena halde hiddetlenmişim, böylesine saçma bir
izaha nasıl inanabiliyordim. Açlığımda hiddetimin artmasına beni bir şey düşü-
nemez hale getirmeye yetmişti... Süt kardeşimi vurdum ve öldürdüm. Düştüğü
yerden alıp götürmek istemiştik, kaldırırken elimden kaydı ve karınca tümseği-
nin üzerine düştü.. Canlandığını hayretle gördüm. Süt kardeşim ise canlanı
canlanmaz - Neden beni ölümler diyarında bırakmadın?. Ben sana Barasturamın
kızını nişanlayacaktım, dedi. Öyleyse sen beni hemen öldür dedim. Kardeşim
bu işi yapamayınca kendi canıma kıydım ve ölümler diyarına giderek Bastura-
nın kızı ile evlendim. Ondan bir oğlum da dünyaya geldi. Sonra süt kardeşim
cesedimi götürüp karınca tümseğinin üzerine koyunca yeniden canlandım. Bu
olaya şahit olarak süt kardeşimi gösterebilirim. Gerçek olan benim anlattığımdır.
Sanırımki kalpak için özendiğim postu bana verirsiniz diyerek sözünü bitirdi.
Hakem heyeti danışacak bir şahit göstermiş olduğu için Soslamı hak sahi-
bi buldu ve postu ona verdi.

1) Sızdon. - Kötü huylu Nart -

Bugün Kuzey Kafkasya'da konuşulan Adige (Adighe) dili, bazı bilimsel görüşlere göre, sadece Kafkas Dillerinin değil, bir kısım üyeleri M. Ö. IV. bin yıldan Milât sıralarına kadar Ön Asya ile Doğu ve Orta Akdeniz'in türlü bölgelerinde, değişik çağlarda konuşulmuş olan ve Hint-Avrupa veya Sami ailelerine girmeyen ve Eski Kafkas Dilleri de denen ve bir kısım üyeleri de Kafkasya'da halen yaşamakta olan geniş ve eski bir dil ailesinin bir üyesidir. Hint-Avrupa öncesinden bir kültür yaratarak ve metinler bırakarak sönen Eski Kafkas Dilleri (Sumer, Kas, Elam, Hurri, Proto-Hatti, Urartu ve Karia, Alaşia veya Eski Kıbrıs, Kasp veya Eski Hazar vs. dilleri) ile bugünkü Kafkas Dilleri arasında yakın ilişkiler olduğu ve hatta bugünkü Kafkas Dillerinin daha geniş (İber yarımadasından Hindistan'a kadar yayılan) bir eski diller topluluğunun kalıntısı olduğu sanılmaktadır.

Hint-Avrupa (Hitit, İran, Yunan) ve Sami (Asur, Babil, Fenike) dilleri karşısında sönmüş olan Eski Kafkas Dilleri ile yaşayan Adige dili arasında tl tipinde karmaşık fonemlere ve dil yapısında da gövdeleyici düzene dayanan bir benzerlik görülür. Bu durum, ilk dillerin daha iyi incelenmesi, dillerin türeyişinin teori dışında somut olarak açıklanması, ilk uygarlıkların, insanlık tarihinin daha geniş olarak aydınlanması bakımından da üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Ölü ve yaşayan Kafkas Dillerinde görülen fonetik özellikler, anlamlı hecelerin birleşerek veya takılar alarak yeni kavramları karşılayacak türetmelere gitmeleri, özne ile nesneyi de fiil gövdesinin içine almaları, bu dillerin doğal bir gelişim sürecinden geçerek oluştuklarını gösterir. Bu tip diller, kavramları belirtmek yönünden, hecelerin birbirine eklenmesi, takılar kullanılması biçiminde beliren bir «doğal gözlemlemeyi» esas tutarlar. Örnekler: «kui»=araba, «macvue» — ateş ve macvue — kui» mecvueku — ateş — araba» tren. «Psi—su,«ne—göz ve psi — ne) psine — su — göz) sugözü) kuyu. Aynı durum ölü diller için de söz konusudur. Adigece anlamına ve kuralına göre Sumer ülkesinin adı SİEAR-Sulakeli: «sine (tsvine) «-ıslak, sulak, «a-ülke, el, il, «-r» (tanımlama harfi). Sine — a — r) Sinear — Sulak — ülke) --Sulak ülke veya Sulakel (çukurel, yüksek, Rumeli de olduğu gibi). Bu anlam aynı zamanda Aşağı Mezopotamya'nın coğrafi şartlarına da uymaktadır, ve yukarıda anlatılan doğal gözlemlemeye göre kurulmuştur. PATESİ-Sumer şehir devletlerinin başında bulunan prenlere verilen ad. «Pa»-başta, önde, «tesi»-oturan pa — tesi) patesi — başta — oturan) yöneten. Eski Ön Asya Dillerini okumak hususunda Adigece hizmet görebilir.

Ölü ve yaşayan Kafkas Dilleri (hepsi 26 dil) üzerine incelemeler, özellikle 19. yüzyıldan sonra, Rus Yafetidoloji Okulu (kurucusu: N. Marr) ve batılı çevrelerce ele alınmıştır. Asıl Kafkaslıların bu yoldaki çalışmaları yeni olup özellikle 1922 den kültürel özerklik (autonomie) kazanıldıktan sonra bir önem taşır olmuştur. Burada, muhtemelen altı bin yıldan beri primitif yapısını en fazla korumuş Kafkas Dillerinden olan Adıge dili, elde yeterli kaynak ve tecrübe olmadığından ötürü, deneme niteliğinde, günümüzdeki durumu ve grameri yönünden kısaca incelenmek istenecektir. Bu konuda çok daha yetkili çevreler ve başarılı olabilecek kimseler elbette vardır ve daha yetkin çalışmalar yapmak istiyecelerdir. Bu incelemenin hiç bir bilimsel iddiası yoktur.

ADIGE DİLİNİN KAFKAS DİLLERİ İÇERİSİNDEKİ YERİ VE DURUMU

Yaşayan Kafkas Dilleri (15 tane dil) güney (Gürcü, Laz, Mingrel, Svan) ve kuzey (doğu veya Çeçen-Lezgi: Çeçen veya Nahçuy, Avar-Andi veya Andelal, Lak, Dargi, Tabasaran veya Samur, Arçi, Udi, Hinaluğ; batı veya Abasg-Kerket: Aphaz veya Ap'sua, Vubih, Adıge) Kafkas Dilleri (güney 4 dil; kuzey 11 dil) olmak üzere iki kola ayrılır. Kuzey Kafkasya halklarından Karaçay, Balkar, Nogay ve Kumukların konuştuğu lehçeler Altay Dillerinin Türk kolu Kıpçak grupuna bağlandığından, ve yine Oset dilini Hint-Avrupa Dillerinin İran koluna girdiğinden, dillerin sınıflanmasında, Kafkas Dillerinin dışında kalırlar. Adıge dili ise, kuzey Kafkas Dillerinin Abasg-Kerket kolu (Kerket kolu)nda yer alır. Abasg-Kerket Dillerini konuşanların çoğunluğu 19. yüzyılda Osmanlı Türkiye'sine göçetmiştir (Vubihça şimdi Türkiye'de göçmen dildir).

Adıge dili, 19. yüzyılda Kafkasya'da Karadeniz kıyısında Şahe ırmağından Kerç boğazına, oradan Pşız (Kuban) ırmağı ile Kafkas sıra dağları arasında kalan yerleri kaplıyarak (Oşhamafe eteklerinde yayılan Karaçay-Balkar dil alanı dışında), doğuda Terç-Psigon yöresine (Oset dil alanına) kadar yayılmıştı. Şimdi, 1864-1866 yılları arasında Türkiye'ye yapılmış olan göç nedeniyle, bu alanda dağınık ve küçük bir azınlık dili olarak bulunmaktadır. (6 milyon kadar nüfus içerisinde Adıge dilini kullananlar aşağı yukarı 350-400 bin). Bugün Adıge dili, Terç-Psigon (Nalçık) yöresinde, Çerkessk (Batalpaşe) çevresinde, Armavir (Yermelhabl)'de, Labe, Mıyekuape merkezleriyle Kalefo (Krasnodar)'ya kadar Pşız ırmağının sol kıyı ovalarında, Karadeniz kıyısında Tuapse dolaylarında ve Kerç boğazı yakınlarında 400 bin (1959 da 314 bin)e yakın kişi tarafından konuşulur. Adıge dili, Kabarday-Balkar Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (190 bin Adıge)nde, Karaçay-Çerkes Özerk Bölgesi (24 bin)nde, Adıge Özerk Bölgesi (66 bin)

nde, Tuapse dolaylarındaki Şapsığ Ulusal Çevresi (aş.yu. 8 bin)nde bir ulusal kültür dili olarakta kullanılmaktadır. Bu özerk yerlerde de Adigece bir azınlık dili durumundadır. Bu dili göçmen dil olarak Türkiye, Suriye ve Ürdün'de konuşanların sayısı Kafkasya'dakilerden çoktur.

Adige dili, doğu (Kabarday, Besleney) ve batı (bozkır: Abzaks, Bzhedighu, Kvemiguy; kıyı: Şapsığ, Natxhuay, Hatiguay, Hakvuicu) olmak üzere iki kola ayrılır. Buradaki inceleme batı kolunun kıyı (xi vuicue) grubu lehçelerinden Şapsığ lehçesi esası üzerinden yapılacaktır. İlk önce kıyı (Şapsığ lehçesi), bozkır (Abza^x lehçesi), doğu (Kabarday lehçesi) lehçeleri arasında görülen farklılıklar incelenmelidir:

Şapsığ (Kıyı)	Abadzah (Bozkır)	Kabarday (Doğu)	Türkçesi
Thamickskve	Thamiçve	Thamieskve	(Yoksul, fakara)
Fiji	Fizhi	Xuizh	(Beyaz)
Tsvifi	Tsvifi	Tsvixu	(İnsan)
Ketiu	Çetiu	Gedu	(Kedi)
Cuizi	Cuizi	Fiz	(Karı)
Çen	Çen	Jen	(Koşmak)

Yukarıdaki basit örnekler, kelime hazinesi bakımından lehçeler arasında önemli farklılıklar olmamasına rağmen, özellikle kelime başlarında ve sonlarında bazı fonetik farklılıklar ulunduğunu gösterir. Morfoloji ve sentaks yönünden pek önemli ayırım görülmez. Adige dilinin lehçeleri içerisinde Kabarday ve Bjeduğ lehçeleri son yıllarda birer yazı dili olarak gelişme kaydetmişlerdir.

Adige dilinin Kafkas dağlarında özelliğini koruyarak yaşamış olmasına rağmen, zaman zaman çevresinden yayıldığı, Mezopotamya ve Akdeniz kıyılarına dek etkisinin görüldüğü söylenebilir. Daha geç çağlarda Yunan kültürü ile ilişkiler kurduğu da sanılmaktadır (bk. V. Güsar: Kadim Çerkes Efsanesinin Eski Yunan Dinî inançlarına Teşirler ve Benzeyişler. Kafk. Kül. Der. Sayı. 18, Mayıs 1968). Daha sonra, kuzey Kafkasya çevresinde görülen dil dalgalanmaları (Alan, Altay dilleri)nin küçük etkileri de görülür. 17. yüzyıla kadar Adige kültürü ile ilişkiler kurabilen Bizans (yeni Yunan) kültür ve dilinden pek iz kalmamıştır. Asıl etki, 17. yüzyıldan başlayarak İslâm Dininin Adige'ler arasında yerleşmesinden sonra, Arapçadan gelmiştir. Arapça bir çok kelime dışında Adige dili üzerinde güçlü bir fonetik etkide bulunmuştur. İslâm Dini Osmanlı Türk'lerinin aracılığıyla Adige'ler arasında yayıldığından Türkçenin yeri de küçümsenemez (Arap: sabır, kabul, nasip, hazır, zaman, vakit... Türkçe: ay anam, vay anısını, ova, -li,lı ekleri vb.). 17 yüzyıldan beri Arapça medrese öğrenimi Adige'ler arasında genel bir yaygınlık kazanmış, fakat Adige dilinde öğretim ça-

bası pek görülmemiştir. (Ya da herhangi bir bilgiye sahip değiliz). Bu nedenle, çağın gelişen bilim ve tekniğinin yarattığı kavramlar Arap-veya Türkçe üzerinden karşılanmıştır. Günümüz Adıgecesi ise, Rusçanın adeta bilimsel etkisine girmiş gibidir. Bildindiği gibi bu tür diller, bilimsel ve teknik termleri karşılamada, çağların yarattığı boşluk ve permissiflik nedeniyle güçlüklerle karşılaşır, doğal olarak yabancı kökenli kelimelere kolaylıkla bünyelerini açık tutarlar. Buna rağmen Adıge dilinin geniş zamanlı çekimlerinin çokluğu, kavram esnekliğini gösterebilmesi, isim çekim hallerinin azlığına rağmen (-im ve -ge halleri), yeni kavramları karşılamakta bir yetkinlik sağlayabileceğinin kanıtlarıdır. Ayrıca iki kökten oluşan fiillerin varlığı da bir güçlü olma yönüdür.

ADIGE DİLİNİN GENEL GRAMERİ KONUSUNDA ÖN BİLGİLER

Adıge dilinin gramerine geçmeden önce genel nitelikte, kısa ve toplu bir açıklama yapmak gerekir.

A. Fonetik: 1 — Vokaller: é, y (i), a, o (ue), u (ui), i (ı), e, (bunlardan é, aynı zamanda diftong olup, «ye» şeklinde yazılır; syege-okuyorum). Aynı zamanda diftong sayılabilecek é fonemi dışarıda bırakılacak olursa, vokal sayısı altıdır (Türkçe okunuşuyla: a,e,i,ı,o,u).

Yarı vokaller: bazı vokal seslerin ebitişmiş durumdadırlar. Örnekler: «yevu»-söyle, kelimesindeki u. Burada aynı zamanda «u» sesi bir soluk veya hemze sesi de olabilir: «tyv»-bizim var, sahibiz, yarı vokal «U» fonemi diğer vokal seslerinden biri, örneğin «o», şeklinde de görülebilir.

Diftong (bileşik)lar: vokal azlığını kısmen giderirler dense yeridir. Bunlar yarı vokale düşünebildikleri gibi, başka veya her iki cinsten heceli vokal karşılaşmaları biçiminde de görülebilirler. Örneğin, «a-a», «e-e» (hayır), «i-i», «o-o», «u-u», (ı-ı), veya (a—), (i—a), (e—a), «u-a», «a-u»... vb. Değişik biçimde vurgu ve entonasyon kuralları da görülür. Bazen bir tek vokal hem uzar, hem de anlam gücü belirttiği gibi zaman bakımından da genişliyebilir, (daha fazla örnek ve bilgi için aşağıya bk.).

Konsonlar: Adıge dilinin başlıca ses özelliği konson ve konson gruplarının çokluğudur. Lehçelerdeki konsonlar 66 kadardır. Bu sayıya konson grupları girmez. Fakat lehçeye göre konson sayısında üçte bire doğru azalmalar görülür. Patlayıcılar (p,b,t,d,g,k,g...), sürtünenler (g-Türkçe c,ç,vv...), sızıcılar (f,u-Türkçe v,s, cs-Türkçe ş,zh,z,j,x...) labialize fişiltılı veya yarı fişiltılılar (c,cv,tvs...), akıcılar ve geniz sesleri (l,m,r,n,tlv...), ayrıca ikiz konson grupları (tt, dd, ll, pp, ss, rr, ff,nn...) da görülür.

(Devamı Var)

GÜRCİSTAN GEZİSİ

GÜRCİSTAN GÜRCİSTANDIR : Mineroli-Vodi'den Tiflise 6 saatlik bir gecikmeyle geldik. Hava alanında beni Profesör Otar Giginеşvili karşıladı. Sayın Otar ile daha önce Türkiyeyi ziyareti esnasında tanışmıştık. Türkiyede kendisiyle pek ilgilenmek imkanını bulamamıştım, kendisi bunu oradayken ihsas ettirmiş, Gürcistana davet etmiş ve «Oraya gelirsiniz, size Gürcü misafirserverliğini göstermekten büyük haz duyacağız» demişti. Gerçekten de öyle oldu. Daha Kabartaya gelişimden itibaren beni arayıp, sormuş, Gürcistana ne zaman geleceğimi öğrenmek istemişti.

Prof. Otar Giginеşvili Tiflis Üniversitesi Türkiye tarihi profesörü ve aynı zamanda Gürcistan bilim akademisi doğu dilleri ve tarihi araştırma ens. ile yakın doğu devletleri Yeni çağlar tarihi şubesi müdürüdür. Emrimize tahsis edilen özel otoyla Tiflise doğru yol alıyoruz. Tiflis hava alanı şehre pek uzak değil. Akşam üstü Tiflisin görünüşü muhteşem. Biraz sonra otelimize geldik. Akşam yemeğinden sonra istirahataya çekildim. Otelimiz Tiflisin en büyük ve modern otellerinden birisi. İVERİYA, bu ismi eski Gürcistandan alıyor. Ertesi gün Tiflisi geziyoruz. Tiflis Gürcüce Sıcak yer anlamına geliyor, Tibili : Sıcak, si de yer anlamına geliyor. Eski ve yeni Tiflis diye ikiye ayrılıyor Tiflis. Her yanı yemyeşil, ortasından Türkiyeden gelen Kura nehri akıyor. Nalçıkta çok farklı bir görünüşü var Tiflisin. Şehir Nalçık kadar modern değil ama bütünüyle Gürcü kokuyor. Her tarafta yazılar Gürcüce, yer, yer Gürcü liderlerinin, şairlerinin, tarihi kişilerin, sanatkarlarının heykelleri ile eserleri yer alıyor. Kadınları, kızları çok daha bakımlı, giyimli... Kabardeydeki gibi Gürcü kadın ve kızlarının çoğunluğu lokantalarda garsonluk vs. gibi kadınlara pek yaraşmayan işlerde çalışmıyorlar. Daha ziyade büro işlerini görüyorlar. Her tarafta Gürcüce konuşuluyor, ve resmi dili Gürcüce Gürcistanın. Kabardeyde bir tek camiye raslayamadık ama Gürcistanda pekçok kilise yanında bir de cami gördük. Burada da içki çok içiliyor, ama votkanın yerini şarap almıştır Gürcistanda. Gürcistanda kaldığım 5 gün zarfında büyük bir konukserverlik ve ilgiyle karşılaştım. Sırasıyla Gürcistan tarih müzesini, Gürcistan sanat müzesini, İlya Çavçavadze Müzesini (İlya Çavçavadze büyük Gürcü yazarı ve politikacılarından, 19.cu asırda yaşadı, yaşadığı evi Müze haline getirmiştir, Gürcüler çok seviyorlar onu.) Mtheta bölgesinde Haç kilisesi ile Svetiçoveli kilisesini-ki hepsi birer sanat şahasesi - gezdik. Sanat eserlerinin tarihçesi ve sanat değerleri hakkında Gürcistan İlim akademisi üyesi ve Tiflis üniversitesi Profesörlerinden sayın Vahtang Beridze çok geniş açıklamalarda bulundu. Tiflis müzesinde Gürcistandan başka Kafkaslı topluluklara ait çok kıymetli bilgiler taşıyan eserler mevcut. Tarih müzesi ise bütün Kafkasyanın tarih öncesi devirlerini dile getiren çok kıymetli tarihi dökümanlarla dolu. Kısaca sanat tarihçileri ve arkeologlar için Tiflis tarih ve sanat müzeleri görülmesi şart olan müzelerdir.

Otar Giginelşvili (sağ baştaki) Dergimiz yayın müdürü İzzet Aydemir'te tarihi Gürcü Kilisesi önünde görülüyor.

Tifliste yer, yer tarihi anıtlara, binalara ve Modern Gürcistana ait eserlere bol bol raslamak mümkün. Bunlar arasında Tiflis metrosu, Tiflis gölü (Bu göl suni bir göldür.) İçinde teleferik ve çok modern restoranın bulunduğu park (?) herkesi memnun edecek tesislerdir. Tiflisteki gezimde bana bir Gürcü hanım da rehberlik etti. İngilizce konuşuyordu. Fakat anlaşmamız daha ziyade yabancı kelimeleri bir sıraya getirmekle oluyordu. İlk anlarda zorluk çekmiştik ama sonraları pek iyi anlaşabiliyorduk. Asıl adı başka olmakla beraber bana kendisini Guliko diye tanıttı ben de hep ona Guliko dedim. Kültürlü, zeki milletini seven bir genç kız. Guliko'nun anlamını sordum, Gürcüce (Kalbim) demekmiş. Gürcistandan ayrılacağı son saate kadar bizlerden ayrılmadı. Bu arada Sayın Arçil Gigoşvili ile de bir saat kadar konuşmamız oldu. A. Gigoşvili bir ara Gürcistan dış işleri bakanlığını yapmış, halen yabancı ülkelerle ilişkiler derneğinin başkanı. Çok kibar ve olgun bir zat. Gürcistanın yabancı ülkelerde tanınması için çok çaba sarfediyor, bu arzusunu Türkiye için de tekrarladı.

TELAVİ ŞEHİRİNDE : Telavi şehri Gürcistanın ve dolayısıyla Tiflisin doğusuna düşüyor. Tela bir ağaç ismi, çam ağacı cinsinden. Telavi de Tela ağaçlarının yetiştiği yer anlamına geliyor. Bu şehirden Yunan tarihçisi Pateloma 2.ci asırda söz ediyor. Eski bir geçmişi var. Gürcü kaynakları ise 9.cu asırda bahsediyor bu şehirden. Şehir Moğol istilasına uğramış ve tamamen harap olmuş. Daha ziyade şarapçılık çok ilerlemiş, bağları çok fazla. Eski Kaheti krallığının merkeziymiş bir zamanlar. Şimdiki nüfusu 30.000 civarında : Gürcü kralı Davit zamanında Telavi Gürcistana bağlanmış. Bu şehirde de güzel bir müze var: Aleksandır Çavçavadze veya Sinandali müzesi. Bu Gürcü büyüünün bütün hayatını anlatan dökümanlar mevcut müzede.

(Devamı Var)

KUMPIL KADIRBEÇ

Kumpıl Kadirbeç, Adıge Özerk Bölgesinde doğmuştur. En genç Adıge şairlerindedir. 1964 te yayınlanan ve elimizde bulunan Psinçveç (Pınar), şairin ilk şiir kitabıdır. Şiirlerinde Kadirbeç, daha çok Adıge halkının duygularını, günlük hayatını dile getirmeğe çalışmaktadır.

Şairin gençliği, birçok şiirinde de belli olmaktadır. Şiirlerindeki acıcılık, duygululuk onun, Adıge sanatçıları arasında yer tutacağına, Adıge Edebiyatına yararlıklarda bulunacağına şimdiden tanıklık etmektedir. Kadirbeç'in 1967 ve 1968 yıllarında iki şiir kitabı daha Miye-guape'de yayınlanmıştır. Fakat henüz elimize geçmemiştir.

Dergimizde, zaman zaman, Psinçveç Pınar adlı şiir kitabından alınma şiirleri yayınlanan genç Adıge şairinin ileride de şiirlerini yayınlamaya devam edeceğiz.

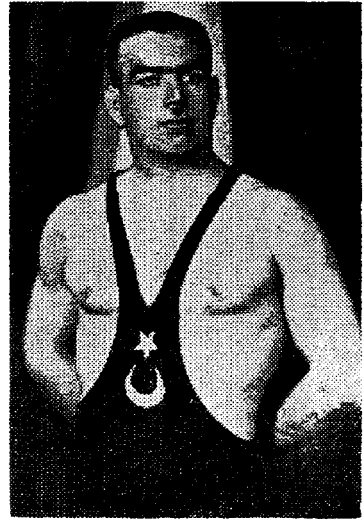
NİNE

Beşik ucunda, nine, oturarak
Bana ninniler söyledin.
Ay gökyüzünde uslu-uslu
Durup ninnini dinlerdi.
O türküyü bana verilecek en iyi
Kutsal bir armağan olarak verdin.
Şansın bana gür bir ırmak gibi
Erişmesini isterdin.
Sen yaşamımın güneş aydınlığı gibi
İşildamasını dilerdin.
Okuyup büyük bir aydın olmam için
Çok, çok yalvarırdın.
Şimdi nereden bulup,
Nineciğim, seni sevindireyim.
Resmine duyurarak olsun
Şiirimi sana okuyayım.

Çerkesçeden Çeviren: N. KARBEÇ

Kumpıl Kadirbeç

Adil CANDEMİR

HAMİT KAPLAN

Hamit Kaplan (doğ. 1934), Amasya'nın Hamamözü bucağında dünyaya gelmiş, ilk güreşlerine köy düğünlerinde güreşmekle başlamıştır. On yedi yaşlarına gelince dayısı Millî Güreşçi Adil Candemir'e güreşmek istediğini mektupla bildirmiştir.

Candemir'in dört yıllık özel eğitimiyle yaman bir güreşçi olan Hamit Kaplan 1953 yılında Millî Takıma girmiştir.

Dünya çapındaki ilk başarısını askerî görevini yerine getirirken gösteren Kaplan, daha sonra, 1955 Akdeniz Olimpiyatlarında Serbest ve Greko-Romen birincisi olur. 1956 Melbourne Olimpiyatlarında serbestte birinci, greko-romen de de ikinci olur. Aynı yıl yapılan İstanbul Dünya Güreş Şampiyonasında da serbestte birinciliği, greko-romende de ikinciliği alır.

1956-60 yılları arasında yapı-

ADİL CANDEMİR (GUGHEJ)

Adil Candemir (doğ. 1914), Hamamözü (Amasya)'ne bağlı Gümüşhacıköy'de doğmuştur. Adigece soyadı «Gughej»dir.

Güreşe çevre illerde yapılan karakucak güreşleriyle başlayan Adil Candemir, 1938 de mindere geçmiş, İkinci Dünya Savaşından sonra da Millî Takıma girmiştir. 1946-1952 yılları arasında da Millî Takımın değişmez elemanı olmuştur.

1948 Londra Olimpiyatlarında 79 kilo ikincisi, 1949 İstanbul Avrupa Şampiyonasında birinci olan Adil Candemir, 1950 Avrupa Greko-Romen Şampiyonasında üçüncü, 1951 Helsinki Avrupa Güreş Şampiyonasında da dördüncü olmuştur.

Halen Çorum bölgesi güreş antrenörlüğü görevini yapmakta olan değerli hemşehrimize üstün başarılar ve mutluluklar dileriz.

lan Dünya, Avrupa ve Balkan karşılaşmalarında birinci ve ikinci lig şampiyonlarını kimseye kaptırmamıştır.

1960 Roma Olimpiyatlarında serbest güreşte ikinci, greko-romende de üçüncü; 1964 Tokyo Olimpiyatlarında da, sakat olmasına rağmen, her iki güreş stiline de üçüncü olmuştur.

Güreşi bırakmış olan Hamit Kaplan, halen Düzce'de bir restoran işletmektedir.

Değerli hemşehrimize üstün başarı ve mutluluklar dileriz.

EMİN HAŞÇUKUR PAŞA

Emin Çerkesyada doğmuş, Haşçukur ailesindedir. Küçük yaşta Mısır'a gelmiş, tahsillerini Kahirede yapmış orduya geçmiştir. Son de-recede cesur, kuvvetli irade sahibi, metin, gözü pek bir askerdir. Ka-valalı Mehmet Ali paşa, tasarladığı istiklâline, Osmanlı hükümetinden ayrılmasına engel olurlar korkusuyla Mısırdaki Çerkesleri imhâya ka-rar veriyor ve bu düşüncesini yanındaki bir kaç yakınına açıklıyor. Bu amacına ermek için 1. Mart 1811 günü Kahire kalesinde bir ziyafet tertipliyor ve bu ziyafete Mısırdaki bulunan Yeniçeri ve ordu birlikleriyle Mısır Çerkes ümerâsını ve ileri gelenlerini davet ediyor. Yeniçerilerle bir kısım birlikler ziyafetten sonra Kaleden çıkıp gidiyorlar. En arkada bulunan ve kendilerine çok saygı gösterilen Çerkesler; tam kalenin dar olan giriş yerinden çıkacakları esnada aldığı tertibat ile kalenin ön, arka ve yan taraflarında bekleyen askerlerine verdiği işaretle dört bir taraftan, pencerelerden, damlardan Çerkesler üzerine ateş yağmuru başlıyor. Kalenin demir kapusunda kapatılıyor. Çerkeslerin altında bu-lunan hayvanlar ürüyor, şaşkın bir halde etrafa dağılıyorlar. Çer-kesler her ne kadar kendilerini savunmağa çalışıyorlarsada son bahar yaprakları gibi dökülüyorlar (X). Bu ümera arasında bulunan Emin HAŞÇUKUR ras geldiği bir ata atlıyor, durumun fenalığı, feci olayın dehşeti ile bir karara varıyor. Atladığı atı o yüksek kalenin burç-larından birine sürüyor, kuvvetli bir mahmuz darbesiyle kendisini atıyla beraber kalenin burcundan dışarıya ve boşluğa bırakıyor. Hay-van üzerinde dengesini güzelce muhafaza eden HAŞÇUKUR; tam yere düşeceği zaman ayaklarını kuvvetle üzengilere basarak çekiyor ve hayvandan sıçırıyor kendisini bir tarafa atıyor ve bu suretle ölümden kurtuluyor. Hayvan ise yere değince parça parça oluyor.

Emin HAŞÇUKUR, halkın yardımı ile bir eve götürülüp sakla-nıyor. Sonra İstanbul'a kaçıp imhadan da kurtuluyor.

Emin İstanbul'a gelince Padişah İkinci Mahmut kendisine paşa-lık rütbesi tevcih ediyor. 19. uncu asırda Osmanlı ordusunda görevli bulunan ve Kölemen Emin paşa adile anılan Emin HAŞÇUKUR; Os-manlı ordusunda bir çok önemli hizmetler görmüş bir kişi idi. Paris müzesinde ressam Horace Vernet'in (Kölemenlerin katliami) nı be-lirten bir tablosu vardır.

(X) Mısırdaki Mehmet Ali ve kurulan pusu Kafkas Dergisi. Sayı 7. Tem-muz 1953'e başvurulması.

1415 — 1483

Muhammed Halil ELMAKDİSİ Mısırda 1415 (815 H.) de doğmuş Çerkeslerdendir. Halil adında bir zatin oğludur. Arap geleneğince insanları oğullarının adıyla andıklarından o da oğlu Hâmed'in adıyla Abu Hâmed (Hamidin babası) olarak anılır. (I)

Muhammed Halil Sultan Kayıtbay devrinde (Mısır Çerkes sultanları hâl tercümeleri) adıyla yazdığı ve yayınladığı eserini Başvekil Emir Yeşbek'e takdim etmişti. Ayrıca (Mısır sultanları tarihi özeti) adı altındaki eserini yayınladı. Mısır sultanı KAYITBAY'ın emriyle Kafkas Çerkeslerini ziyaret ve iki memleket arasında bazı olayları görüşmek üzere Emir YEŞBEK başkanlığında Çerkesya'ya gönderilen heyetin ziyâret intibalarını belirten ve RİHLETİL EMİR YEŞBEK İLÂ BİLÂDİŞŞERAKİSE BİL KOKAZ (H. 875 - 1470 M) (Emir Yeşbek'in Kafkasyada Çerkesyaya seyâhatı) adındaki üçüncü eseri de vardır. Bu eserde Çerkeslerin Kafkasyadan getirilmeleri sebeplerini Çerkes sultanlarının bunları çoğaltmaktaki maksad ve amaçlarını uzun uzadıya açıklamıştır. Bu eserler Mısır, Kahire devlet kitaplığında bulunmaktadır. Elmakdisi 1483 senesinde 69 yaşında iken Kahirede vefat etmiştir.

(I) Mısır veşşerakise. Rasim Rüşdi. Kahire. 1948. Sh. 129.

VEFAT

İstanbul'da yerleşen Uzun yaylalı hemşerilerimizden Pınarbaşı'nın Viranşehir köyünden İslâm Duman arkadaşımızın annesi, İstanbul Kafkas kültür derneği kıymetli üyelerinden İsmet Haratoka'nın büyük kayın valideleri Bn. Naciye'nin 27. Mayıs. 1969 tarihinde İstanbul'da vefat ederek Edirne kapu mezarlığına defnedildiğini üzüntüyle öğrendik. Sayın Naciyeye Tanrıdan rahmet Haratoka ve Duman ailelerine zaşsağlığı dileriz.

Ankara Harp Okulu Personel şubesi müdür yardımcısı binbaşı Mahir Baş'ın annesi ve yüksek makine mühendisi Ahmet Paket'in kayın validesi, Dr. Vasfi Güsar eşi Havva Güsar'ın halası, Ankara hukuk fakültesi öğrencilerinden Sinem-yis Baş'ın nineri Hayriye Baş (Siyuk) un Ankara vefat ettiğini ve cenazesinin Pınarbaşı Panlı köyüne götürülerek orada defnedildiğini üzüntü ile haber aldık. 26. Haziran. 1969 da vefat eden Bn. Naciyeye tanrıdan rahmet, kalanlara başsağlığı dileriz.

HİKAYE :

Yazan : Hazret A. AŞIN

Türkçesi : N. KARBEÇ

BİR AVUÇ TOPRAK

— 5 —

(Geçen Sayıdan Devam)

Sevincimin bu büyüklüğünü hayatta en yakınım olan anam da bilmiyordu; herşeyimizi olduğu gibi, ana-babalarımıza açıklayacak bir terbiyeyle yetişmediğimizden, şu an kendi kendime üzülüyordum.

Bugün işe gitmiyecektim ama, evde kaldığım günlerde yaptığım gibi, başımı kaz tüyü yastığıma gömüp, güneş iyice yükselene dek yatmamış, yorganımı attığım gibi, doğrulup giyinmiş, erkenden dışarı çıkmıştım. Daha biriki bacadan duman tüter olmuştu. Süt sağmaktan gelen annemle karşılaştım, bir bana bakıp gülümsedi.

— Neden uyumadın, yavrum?

— Uykumu erken almışım, anne.

Annemi durdurup, beni uyutmayan şeyi söylesem nasıl olurdu acaba? İyi olurdu ama, nasıl yapabildim bunu? Olacak oldu, nasıl olsa. Eyi dolanıp arkadaki güllüeyi aldım, birkaç defa salladım, daha önceleri ancak birkaç defa kaldırabiliyordum onu. «Annem semiz bir kuzu yedirdi bize, bu kadarı da olsun artık» dedim içimden. Çevresini dolanarak evimizi gözden geçirdim. Damı beyaz tenekeyle kaplı, kapı-penceresi sağlam olan dört bölmelik bir ev; bir parça boyalanırsa, herşeyi tamam demektir. Bir akşam Goşefij'deyken, bize yeni bir ev lâzım diye neden konuşmuşum; bir türlü anlıyamıyorum. Annem de yanıma gelmişti.

— Evimiz eskidi gibime geliyor da.

— Savaş başlamak üzereyken yapmıştı baban. Hayır, eskimiş değil ama, şöyle bir gözden geçirilse iyi olur her halde. Temeli sağlam, yağmur da akıtmıyor, demek ki yıkmak için bir neden yok.

— Yeni bir ev yapsak daha iyi olmaz mı, anne?

— Sağ olursan onu da yaparsın, yavrum. Bu sıra bazıları ev yapımına sarılmışlar, onlar etkilemiş olacaklar seni...

— Anne.....

Annem ayrıldı. İsteğimi de söyleyemedim. İnsanların acele heveslerine aldanmamam gerektiğini, aklımı kullanmamı annem boyuna söyler dururdu.

Eve döndüğümde bana dedi :

— Çerkes tavuğu (İhşıps) yapıyorum sana. Baban gibi sen de Çerkes tavuğunu çok seviyorsun.

Kararsız bir şekilde bir kitap alıp çevirmeye başladım. Sonra da öbür oda ya geçip radyoyu açtım. Güzel bir şarkı söyleniyordu: «Delikanlı eğleneyim derse evlenme çağına gelmiştir, Yel gibi uçuruyor onu sevginin koşu atı»

gibi sözler vardı şarkıda. Ansızın aklıma geçen gün dükkândan birkaç plâk satınalmış olduğum geldi. Plakları koydum, «Gelinalma havası» başladı. Eğlentilerde birkaç kez dinlemiştim o havayı ama, buradaki kadar güzel akordiyon çalanına rastlamamıştım. Bütün bir ömür boyu dinlense de bıkmıyacak gibi, mutluluğun büyük sevincini ondan güzel anlatacak olanı bulünamaz. Fakat sabah radyonun sesini daha fazla yükseltmekten utandım. Annemin yanına gittim. Annem telâş içinde, yemek pişirmekle meşguldu, başkaca bir şeyi görebilecek gibi değildi.

— Nedir üzüldüğün şey?

— Üzüldüğüm birşey yok.

Bahçeye gidip birkaç odun kestim. Gözüme ilkönce çarptığından olacak, bahçe kapısını yenilemeyi düşündüm. Kahvaltıyı bitirir bitirmez işe koyuldum. Annem, onların hepsini birgün gelip Zepş yapacak dediyse de, ben elimden gelecek olanları yapmak istiyordum. Hem daha ne kadar bahçe kapımız açık olarak kalacaktık, artık utanılacak bir durum almıştı bu kapı. Epey uğraştıktan sonra kapıyı tamamladım. Sonra yazın yemek pişirilen bahçedeki küçük evi tamire koyuldum. Annem işten geldiğinde, ben halâ çalışıyordum.

— Yapılacak pek çok işi biriktirmişsin, yavrum, bir günde bitiremezsin bütün bunları, - dedi annem. Ona bakıp bir gülümsedim ben de, - Birşey mi demek istiyorsun bana?

— Unumuz azsa buğday öğüttüreyim.

— Araba bulabileceksen.....

— Motosiklet yetmez mi?

Bir saat içinde üç çuval un öğüttürüp getirdim.

— Bu kadar unü iki kişi nasıl bitirebileceğiz, ziyan olmaz mı sonra, - dedi annem.

«Çok doğru. İki kişi bitiremeyiz bunu» dedim içimden.

— Katiyen ziyan etmeyiz onu.

Kırdan gelen bir arabadan atlıyan Bayzet bahçemize girer.

— Pıyko'nun bana söylediği doğru mu?

— Yeni örgütlenmemizin ilkelerine uygun olsun bu, dostum. Başka türlü davranırsan, senden iyi sözedilmez sonra, haberin olsun.

Neymiş Bayzet'in şimdi ortaya sürdüğü şey? Hem bu tehditvâri sözleri de nereden çıkarıyor acaba?

— Herşeyi Adı...ge'lerin çağdaş görüşüne göre yapmak gerek. Akşama gelİ İçeri girdiğimde annem gözlüklerini takmış, dikiş dikiyordu. Ben de öteki odaya geçip sedire uzandım ama, bir türlü yerimde duramıyordum. Çekmecedeki mektupları çıkardım, hepsi de ayrı ayrı kimselerden gelmişti. Erkeklerden, kızlardan olanları, okunmasına doyumlamıyacak gibi olanları da vardı. Bir hayli baktım onlara, ilk defa görmüyordum onları, hepsi de benim için değerliler

ama, tekrar çekmeceye koymayı yakıştıramadım. Öbür odaya götürüp fırına attım. Annem yaptıklarına dikkatlice bakmıştı.

— Nedir seni üzen, evlâdım?

— Hiçbir şeye üzülmiyorum.

Oysa beni birşey üzüyordu. Ardından köye çıkmak istedim. Bayzet'i de görmem gerekiyordu. Giyinip, saçlarımı düzelterek dışarı çıkmaya hazırlandım.

— Çok geç kalma, yavrum, merakta bırakırsın beni.

— Anne... İki kişi olursanız... akşamları yine beni bu kadar merak eder miydiniz?

— Yanımda biri olsaydı, mesele olur muydu hiç? - annem dikişini bırakmış, yüzündeki sevinç ifadesiyle bana bakıyordu. Evden çıkarken de, «Hey Allah razı olsun senden bir şeye karar verebilmişen!» diye arkamdan söylendiğini işittim.

— Pıyko dediyse doğrudur.

— BÖLÜM DOKUZ —

İnsan çoğu kez amacına eriştiğinde, başkalarını da bundan haberdar edinceye kadar rahat edemiyor. Sebebi basit: herkesle sevincini paylaşmak istersin. Goşefij'le vardığımız kararı fazla saklı tutamadım, herkesten önce Pıyko'ya söyledim, ona buna benzer bir şey yetişir de başka istemez.

— Ya... biz utangaç diyorduk ama, gizlice pişirmiş işini doğrusu.

— Ne biçim bir düğün yapmayı düşünüyorsun? - diye sordu Bayzet.

— Nasıl mı? Herkes nasıl evleniyorsa öyle.

— A, bırak sen onu! O eski usul evlenmeyi çoktandır bırakmak gerekiyor. Evlenince birinin evine kaçıp, delikanlılık taslıyarak, kesilen tavukları da yiyerek oturacaksın, öyle mi? Bırakacaksın sen onu! Görenin imreneceği, ömür boyu anlatmakla bitiremeyeceği, çağdaş koşullara göre düzenlenmiş gösterişli bir düğün yapalım.

— Daha güzeli olamaz, - diyerek birleşti onunla Pıyko da, - düğün davetiyelerini de herkese yollarız. Şimdiye kadar olduğu gibi çağrılmadan gidilen düğünlere de, böylece, son verilmiş olur. Yalvarsınlar şimdi bize. «Saygıdeğer Kok'aseko Pıyko! Genç makinistimiz, köy gençlik kurulu üyesi Guk'etl Smel ile Mehoş Goşefij'in mutlu günlerine onur vermenizi bekleriz... «Nasıl olur da sevinmez insan buna.

— Düğün davetiyesi gerekmez ona, - diyerek sigarasını tellendirmekte olan Aler söze karışır, - ikisi de aynı, istersen çağırma, herkesten önce Tık'ın yetiştiğini görürsünüz.

— Davetiye işini karıştırmazsak daha iyi olur. Adıge'ler henüz alışık değiller ona, başka anlama yorumlarlar. Bütün köy gelsin, en doğrusu bu.

Şimdiye kadar köyümüzde modern usule göre bir düğün yapılmış değil. Gazetelerden okumamışlarsa, hiçbir gencin gördüğü de yok. Çoğu bu konuda

şöyle düşünür: damat ta, gelin de, ana-baba, ehil-akrabalar da hep birlikte aynı sofraya oturup yiyip içerler. Hayır, benim kaldırabileceğim şeyler değil bütün bunlar. Ama, yeni usül bir düğün yaptırılmadan Bayzet takımından yakayı sıyırmak ta kabil değil.

— Böylesine bir fırsatı değerlendiremezsek, bize ne deseler de yeridir, — diyord Bayzet, — Öğrensinler yeni Adige gençliğinin geçmişin demode kalıntılarına boyun eğmiyeceğini. Çok geçmeden merkez Miyekuape'de toplantı olacak, orada da söyleyeceğim bütün bunları. Adige «vatan gazetesi»ne de yazı yazacağım, yoksa bir türlü rahat edemem.

— Şimdiye kadar köyde yapılmamış biçimde bir düğün yapmak kolay değildir. Yaşlı-başlıların da sözüne kulak asmak gerek.

— Bizim isteklerimizin dışında birşey yapamazlar onlar. Merak etme sen, herşeyi ayarlarım ben -Bayzet ciddiymi.

Anamın etekleri tutuşmuş, durmadan hazırlanıyordu. Benimle pek konuştuğu da olmazdı, hatta bazen beni bile görmemezlikten geliyordu. Tek başına herşeyle başedemezdi ama, Zepş'ın hanımı Kuako yardımına yetişmişti. Annem Goşefij'ı pek tanııyordu ama, yanına birini alıp iş yerinden ayrılırken konuşmuş onunla birgün. Kuako'ya anlatırken duymuştum. :

— Uzun. güzel. Elinden iş te gelir dediler.

— Onun babası çalışmazsan birgün dahi olsun yemek yedirmez insana.

Goşefij, aslında o kadar güzel değil ama, anneme güzel geliyor. Benim için olduğundan ondan güzeli olamaz sanıyor. Fakat Kuako'nun sözleri beni biraz düşündürdü: Komşuları olduğundan mı, yoksa beğendiğinden mi söyledi? Onu kestirmek güç. Aslında, bu Zepş'lerin Mehoş'ları fazla beğenmemeleri normal. Ne yaparsın, dünyada herşey beğenilecek gibi oluşmamış, herkesin bir ekşiği vardır, niye bize kadar ulaşsın onların eksiklikleri, evleri ayrı, yaşayışları da ayrı. Zepş, dün benimle kırdı karşılaştığı zaman sormuştu :

— Hayret, haberlerini benden önce nasıl başkaları öğrenebiliyorlar? Olmuş bir kere, ık-mık deme, Mehoş'lara akraba oluyor muşsun, öyle mi?

— Sen de akrabaları olursun, Zepş.

Başka şey demedi Zepş, başını çevirip, güür kaşlarını çatarak bir süre baktı kırlara doğru.

— Otlarla yeterince mücadele etmiyorsunuz: görüyor musun nasıl yayılmaya başladıklarını! - yalnız başına düran bir ota salları tekmesini.

— Bu bizim grupun çizisi değil, zepş. Bizimki beri taraftaki çizidir, bak bakayım hiç ot görecekmisin...

— Yan yana iki çiziden biri otluysa eğer, pis olanı temizini de sarıncaya kadar rahat etmez. Sen yalnız kendi çizini temiz diye yetinmemelisin. Gençler ne zaman toplanıyorlar?

— Bayzet'in grupu onu öyle yapan. Pazar akşamı...

— İyi yapmışlar, daha çocuksunuz siz, başından başlayarak yaşantıya yeni-

liği katmak gerek. Ana-babası gelirken kendini saklamaz, görürsün, onlar da seni görürler. Akrabalık yönünden Adıgelığın iyi yanı birbirini saymaktır. Biraraya gelmeden birbirini saymak olmaz. Bu dünyada biraraya gelmezsen, öbür dünyada hiç gelemezsin, kaçırırsın...

Gençler Hatgojko ile karısını yola getirmekte güçlüğü uğramışlardı: «İnsanlar ne demez, şarkı düzerler bize, hem haksız olarak bize yakıştırılanları biraraya getirsen dağ olur» diyerek, Hatgojko yan yatmıştı. Ama, sözü dinlenen köy yönetim kurulu başkanı Kaşav Pıyko ile Bayzet konuşmuşlardı onunla. Anlattıklarına göre, Hatgojko güçlük çıkarmaya başlayınca, Kaşav hareket geçer:

— Ulan be adam, ne olduğun anlaşılmadan öleceksin. Aynı şekilde binbir güçlükte seni köy kooperatifine katabilmiştim, kendini ipe çektirmeden cennete de gireceğin yok alışılan. Boyuna yan çizersin. «Adıge adeti» diye tutturmuşsun, kimilataıyoruz seni. Adıge geleneğini aslında sen bizden daha fazla sevmezsin. Merak etme, senin Adıge geleneğini ne kadar sevdiğini bilirim ben...

— Olsun haydi, Kaşav, insanlardan ayrılacak değiliz biz de.

— Hah, işte öyle söylesene.

Kızdığında Kaşav'ın karşısına geçme, hem suratına da patlatmazsa sevin. Her neyse, yola gelmiyen kalmaz. Pazar akşamı hava açık, mavi gökyüzü parlak yıldızlarla dolu, saatlerce dışarıda kalınsa da bıkmıyacak gibi güzel bir gece olsaydı, ne iyi olurdu.

— BÖLÜM ON —

Herşey daha uygunu aranılmıyacak şekilde istendiği gibi gerçekleşir. Pazar, gündüzün de, hava açıktı. Akşam olunca iki araba kafilesi halinde Mehoşların evine gittik. Bizi Goşefij çağırıyordu gelinlik elbiseleri içinde. Ortalık fazla kalabalıklaşmadan, tatlı tatlı bahçeden ayrıldık, gidişimizin anlaşılması için birkaç el de silâh atılır. Bahçemiz adamakıllı kalabalıklaşmıştı. Geldiğimizde, beni bu yıl hiç görmemişler gibi seyrediyorlardı, ben de utanmaktan yıkılacak gibi olmuştum ama, yavaş yavaş alışmaya başladım çevreye.

Pıyko'yla akordiyonist Kışmay (Kvışmay)'ın yanına gidiyorduk. Ama, onu Pıyko'nun bir gün gücendirmiş olduğu aklıma geldi: İstasyonumuza geldiğinde sormuştu: «Kışmay, yaman bir akordiyonistsin sen, bilmen gerek, söylesene, Çaykovski'nin en güzel senfonisinin hangisi olduğunu?» Kışmay biliyor-muşçasına bir süre düşünür ama, bilemez. Biraz sonra yine bir soru sorar: «Kışmay, işeyararlılıkta tavuk tüyü ile inek tüyünden hangisi iyidir?» «Besbelli ki, tavuk tüyü», — «İşte ondan daha fazla bir kültürün yok!» — Kışmay darılıp uzaklaşmıştı. İşin düşse fena çocuk değil ama, yalvardıkça kasılıyor. Öyle ama, yaman akordiyonist o, akşama da lüzum bize.

— Şimdiye kadar modern düğünlerde akordiyon çalmış değilim. Niye biraz olsun rakı-makı gibi şeyler olmasın orada?

— Niçin İçkisi olmıyan eğlence sayılmaz.

— O halde içmek varsa, sabaha kadar uzar, öbür eğlencelerden farksızdır. Dügün yapmak kolay değil... Sizin gibi ben de bu hafta çok çalıştım, dinlenmem de gerekiyor. Ama istiyorsanız...

— Bu para işini bir unut, Kışmay! - Pryko hiç gereği yokken patladı.

— Sen de unut ta, delikanlı, nasıl yaşarmışsın göreyim. Dügünü gençlik örgütü yapıyorsa, örgüt üyesi çok köyde, bir parça ellerini ceplerine atsnlar, arkadaşları için birazcık zahmete katlansınlar.

— O konuda düşünme sen, Kışmay, - dedim, - eli boş kalmazsın, öbür düğünlerde verilen kadarı eline geçer.

— İşte o zaman olur, yiyecek-içecek nasıl?

Kışmay'ı hemen yetiştirdik. İçeri girer girmez yoksulumsu bir tavır takılarak, yüzünü de acımsılaştırarak, dedi :

— Su!

Pryko hemen bir kadeh rakı ile bir tavuk budunu yetiştirdi:

— Kışmay'ın içeceği su şehirden gelme olmalıdır.

Gözlerini yere dikip, akordiyonu koyverdi Kışmay. Kalabalık fazla. Masalar bahçeye kurulmuş. Gelenleri sofraya buyuruyorlar. Hatgojko ile karısı kontlar gibi otomobilden indiler, adamın başındaki fotre şapkanın kenarları dimdik, kalabalık bir kitlece, sanki Dağistan'dan gelmişlercesine karşılanıyorlardı. Onları karşılayan kalabalığa uzakta değildim ben de ama, yaşlı koca-karılarla konuşmasını beceremediğimden, öyle anlarda yaptığım gibi, kenara çekilerek kaytardım sayılır. Tam o sırada Kaşav da nikâh memuruyla yetişti.

— Nikâh dairesine kadar sizi yormıyayım diye, yeğenim, hepimiz geldik buraya, - diyerek Kaşav, halkın gözleri önünde nikâhımızın kıyılmasını bitirdiler.

— Kaşav iyi akıl etmiş bunu, - diyorlardı bazıları.

Herkes masa başında, ben de Goşefij'le oturuyorum. Hatgoj'yla Zepş te karşılıklı oturuyorlar.

— Domateslerin bu yıl iyi olacak mı, Hatgojkó?

— Tanrı nasip ederse...

— Tanrı birkaç yıldan beri nasip ediyorduydu, ne diye şimdi etmesin?

Hatgojko birşeyler mırıldandı ama, anlıyamadım. Sonra yemeğe geçildi, bu arada, Zepş'te, Kaşav'da, istasyon şefimiz Yereceb'de güzel sözler söylediler bizim için. Neşeli sesler yükseliyordu herkesten.

— Smel, yanında oturamı acıktırıyorsun!

Goşefij'le konuşmak istiyordum ama, herkes te bana bakıyordu. Goşefij'e yiyeceklerle üzüm uzattım. Sessizce söyleniyordum :

— Üzüm suyundan içsene.

— Ömrümde içmedim. Bundan sonra içmesem de olur. Biliyor musun, Smel, diyardı bana, -söylesen de annemize, verilecek hediyeleri iyi saklasa, yoksa.

Tam bu sırada zilzurna sarhoş olmuş Tık, odamıza girip, bağırdı :

— Rakıyla yanıp tutuşuyoruz, heyyy!!!.....

— Yanıp tutuşuyorsan dereye koş!

— Onu sen dememelisin, Kanşav, başkansın sen!

— Doğrusunu söylemek için başkanım ya!

Tık kızar ama, gençler çabucak uzaklaştırırlar onu. Birkaç kişinin neşesi bu olayla kaçmıştı ama, Zepş şakalarını başlatmıştı :

— Allahşkina, Smel, hatırlıyor musun, çocukluğunda bahçe kapının önünden geçerken, «Mahno (Maxno)'yu gördün mü?» diye sormuştum. O zaman bir kırbaç sallasan üç çiftyle karşılık veren inatçı bir beygirimiz vardı da, öyle çağırırdık. Sen de şöyle karşılık vermiştin: «Şimdi birşey böğürerek geçti». «At böğürür mü», diye ben de hayret etmiştim. «Hayır, at, bağıryordu», demiştin sen de. «At bağıırır mı?!». «Hayır, at, haykırıyordu». Bir türlü bulamadığın şey «kişniyordu» demekti.

Herkes kâhkahayı basar.

— Zepş, sen Smel'in konuşmadığını söylemek istiyorsun bize ama, mükemmel konuştuğunu anlatayım ben sana, dedi Bayzet, mısır ekicisi gençlerin kışın yapılan toplantısına gittiğimizde, Smel konuşmak istediğini söylemişti, biz de yapacağı konuşmayı zar-zor yetiştirip vermiştik eline. Yoksa, bilirsin, kürsüde ıknıp-sıkınarak kalmanın hoş olmadığını, herşeyden önce bizden bilirler sonra, birhayli lâf ıstırız, sonra da hoş olmayan şeyler kaçırılabilir ağızdan... İşte bu gördüğünüz Smel'di kürsüye çıkan, merak ediyor, verdiğimiz yazıyı rahat okuyabilseydi diyorduk, daktilo ile yazıp vermediğimize de üzülüp, oturuyorduk. Şaka değil; Krasnodar Eyaletinden gelmiş büyük adamlar da vardı toplantıda. Ne oldu sanırsınız siz? Yazdıklarımız içinden Smel'in okuduğu tek satır «Saygıdeğer arkadaşlar» sözcüğü idi. Ateşler saça saça konuştu, eleştirisi bize kadar geldi. Herkes alkışlamıştı onu.

— Kışmay, anasını yandığım, şöyle bir oyun havası çal!

— Müezzini minareden yuvarlattıran olsun!

— Zefako (gidip-gelme havası) olsun! Pşijhable «Pşij köyü» zefakosu olsun!

— Kanşav'da Pşijhable damadı ya, Pşijhable zefakosu gibisini yok sanıyor.

• Ne ad verilirse verilsin, Adıge oyunlarına geçmeden tadı gelmez bu işin; meydan geniş, kızlar dimdik, delikanlılar da bir yanda, şöyle coşkunca oynamaya başlandı mı, neden modern bir eğlence sayılmasın o? Kışmay akordiyonu konuşturuyor; diyebileceği hiçbir şeyden geride bırakmıyor onu, kıvrıp-açıyor, bir öne, bir yukarıya sürüyor onu, yaman çalıyor; sesi ta uzaklara kadar varıyor, herkesi bulunduğu köşeden getiriyor. Anasını satayım, kendisi istese de, istemese de, birşeyler vermeyi haketti doğrusu. Ben yirmi lira vermeyi düşündüm ama, Pıyko itiraz etti :

— Seni ilgilendirmez o iş. Gençler yirmi lira topladılar. Ama Kışmay ne diye bir akşamda yirmi lira kazansın, yarısını versek kâfi. Artanı... Gençler ola-

rak son defa içmiyoruz ya bu akşam? Dostum, geleceği göz önünde bulundurarak çalışmak lâzım.

Oyun durulunca annem oradakilere şöyle dedi :

— Oğluma candan yakınlık gösterenler, onun için zahmete katlananlar, hepinizin ömrü uzun olsun, sağolun, mutluluk içinde yaşayınız. Allah razı olsun sizden!

Dağıtılacak hediye de çoktu.

— İşte düğün denir buna, —diyordu herkes,— yoksa, çocuğunkini yiyip, gelininkini bir yana yığmakla düğün olur mu?

— Hatgojko'nun ayak dırettiğine pişman olduğuna yemin ederim!

— Şamhan da söyledi.

Kışmay'ın yaptığına hayret. Gideceği sırada, Pıyko cebinden on değil, on iki lira çıkarıp akordiyoniste uzatır:

— Sağol, Kışmay, güvendiğimiz gibi çıktın.

— Parayı almıyacağım.

— Niye? Az mı?!

— Hayır, az diye değil. Canım ben de bir arkadaşım için yorulmuş olayım.

Ne yaptıysak ta, Kışmay parayı almadı.

Evimiz de, bahçemiz de boşaldı. Ama, arka bahçedeki kümesten gelen bir ses duydum. Gidip kapıyı açtığımda... Tık!

— Kendileri yiyip-içiyorlar, bizse hapisteyiz!

Tık'ın başına gelen şu : rakıya doymaz, onu gördüğünde açlık çekmiş gibi olur. Sarhoş olup, çocukları rahat bırakmamaya başlayınca, kümese kapatıp, eğlence sonuna kadar orada bıraktılar. «Böyleyse yeni düğün denilen şey, ömrümde Tanrı bir daha göstermesin bana» diyerek, homurdana-momurdana çıkıp gitti.

Yavaş yavaş şafak söker gibi oluyordu. Bu sıralarda ortalık çok sakindir, hiçbir canlı kıpırdamaz, kuşlar da, öbür hayvanlar da sessizdirler, canlı adına ne varsa yeryüzünde, derin uykusundadır. Uyumayanlar bizim gibileridir. Sabahı keyifle, hafiflik içinde karşıyorum...

— BÖLÜM ON BİR —

Köyde arkadaşı olmayan delikanlı bulunmaz, herkesin birkaç arkadaşı vardır ama, bütün bunlar içerisinde bir tanesi en yakın arkadaş olur. Benim de en yakın arkadaşım Pıyko'dur. Kavga ettiğimiz gün olmamıştır, aslında önemli olan fazla konuşmuş olmak değil, davranışlar yönünden anlaşabilmektir. Pıyko ile ne kadar birarada bulunsam sıkılmam, bu yüzden, birgün göremezsem, nasıl oluyor onu da bilemiyorum, onun bulunduğu yere yollarırım. Evlendiğimden beri köyde geceleri gezmeyi bıraktım, yoksa, akşam olur olmaz bir grup

genç gürültü-patırtıyla yetişip, «Güzel bir misafir kız geldi» ya da «misafir bir delikanlı geldi, yanına gitmesek, öldük mü, yakışır mı» diyerek, sanki gelenin görmek istedikleri kendileriymiş gibi, bizi bekleyip oturuyormuş gibi, koşuşturduk. Bir köye gitsek, çoğunca başka bir köye de geçerdik oradan. Hiçbir fayda sağlamamıştır bütün bunlar bize, ayakkabı aşındırmaktan, zavallı analarımızı meraktan çatlatmaktan başka.

Bu akşam Pıyko'yla konuşuyordum. İstasyonümüzden başlayıp, değinmediğimiz şey bırakmadık ortalıkta. Sonunda, kendi işlerimize geldik.

— Şimdi ne âlemdesin, evlendik artık, okumayacaksın, öyle mi?-diye nereden çıkardıysa da sordu Pıyko.

— Niye okumuyacağım?

—«Okuyacağım-mokuyacağım, mühendis olmadan durmıyacağım» diye bizi biktiriyordun da...

Ne diyeyim bilemedim.

— Cevap arama, buradaki tarım enstitüsüne gir, mesleki bilgini arttır. İşte ben de bir kürsüyü bitirdim, sen de farkına varmadan bitirebilirsin aynı kürsüyü. Kafan çalışır, istersen hem girer, hem de okuyabilirsin ama, üşenmemek şartıyla.

— Epey oturdum, gideyim.

— Git, yoksa, evdeki seni içeri almaz.

— Çok şeyler söylersin sen.

Eve döndüğümde, Goşefij henüz yatmamış, oturuyordu. Bazı akşamları geç döndüğümde olduğu gibi, dönüşüme sevinir bir hali yoktu Goşefij'in. Bazı gençler gibi işim olsa da olmasa da. köyde saatlerce kalmayı huy edinenlerden değilim. Fakat ne yaparsın, karının dizi dibinden ayrılmazsan da, alaya alınmamışatmak istiyorum ama, ne diyeceğimi de kestiremiyorum. Nasıl karşılayacağını düşünmeden dedim :

— Bu akşam çok güzel bir akşam.

— Güzel akşam olduğundan olacak gece saat ikiye kadar dışarıda kalman.

— Canım, Pıyko'nun yanındaydım, hiç salmak istemiyor.

— Hep Pıyko, Pıyko...

— Üzülüyor musun yoksa, Goşefij?

Yaklaşıp Goşefij'i kucakladım :

uygun düşmez. Goşefij'in kırgın haline ben de üzülüyor, birşey deyip onu yu-ya başlarsın, önemli olan da o değil ama, bir arkadaşının yanına gitmemek te

— Senden çok kimseyi sevmiyorum ben...

Goşefij yavaş yavaş açılmaya, içindekileri söylemeye başladı :

— Bazı anlar beni hiç sevmiyorsun gibi geliyor bana. Boyuna benden başka bir şeyle uğraşırısın, ilk günlerde böyle değildin, sonra komşular seni gelin dadısı (nisedis) diye çağırmaya başlamışlardı, oysa ben şimdi geceleri de yalnızım. Bir mısır belası tutturdunuz, sizden başka çalışan yokmuş gibi, bütün gün

dışarıda kalıyorsun, akşamı da büna ekliyorsun. Şanslı olan kimse bir işe bağlanmadan, sabah erkenden kalkmadan, istediği gibi yaşıyor. Ana babamı görünce ben acıyorum onlara. Zavallılar ömrü-billâh doysiya bir gece olsun uyumadılar, yaz-kış demeden, gün doğarken kalkıp gece ikide yatarlar. Çok defa sormuşumdur kendi kendime: «Bir gün de olsa, babamın dinleneceği gün çıkar mı?» diye. «Kendileri çocuklarının faydasını görmeseler de, acaba, kendilerine yakınlık gösteren bir akraba bulurlar mı?» diye.

— Ne oldu, Goşefij, biz 'de aynı köyde oturuyoruz ya...

— Doğru, oturuyoruz. Yeter artık, konuşmayla geceyi geçireceğiz. yat.

Sabahleyin komşu çocuk değirmene buğday öğütmeye giderken rica ettim:

— Bir çuval unu da kayınpederime götür.

Dul kadın Aslankoz'a imeceyle ev yapılıyordu da, öğleden sonra, gelebilmişim oradan. Goşfij sevinçli sevinçli beni karşılayıp söyledi :

— Dükkâna güzel kadın kostümleri getirdiler. İçlerinden birini giyip gözden geçirdim, tam bana göre. Çok ta güzel! Ucuz da... Yirmi liracık.

— Olur öyleyse.

Kostümü Goşefij'e aldım. Onu sevindirmek, beni de sevindirdi. Akşam köy kulübünde bir müzisyenin verdiği konsere gittik. Otobüsle döndük oradan. Bahçemize yakın bir yerde otobüsten indiğimiz sırada şakamsı olarak Goşefij şöyle diyordu bana :

— Evinde şoför olana ne mutlu. Çok şeyler getirirler öyleleri...

— Ya traktörçüler?

— Duymıyayım onu! Çamur, toz içinde traktörde oturmakla, öküz arabasında otürmak arasında ne fark var?Öküz arabası daha iyidir.

— Çamur siyah ama, ekmek beyazdır.

— Traktörümüz yokken de beyaz ekmek yiyebiliyorduk.

— Traktör yokken sen yaşamıyordun bile, yiyeceğin şeyi nereden bilebiliyorsun?

Tartışa tartışa bahçeye girdik. ...

— Söyliyeyim derken bütün gün, unutmuşum,-dedi Goşefij,-niçin bize gitmiyorsun? Annemle babam «Gelmiyor, gelmiyor, ne zaman gelecek?» diye yoluna baka baka sıkıldılar, sana güveniyorlar. Niçin gitmiyorsun, onlardan kaçmadığına göre bir sebep te yok. Eyvah, içine kapanıksın, insan içine girmeye korkuyorsun. Git bize, olmaz mı? Bilmiyorsun, aptal, seni iyice ağırlyacaklar, biricik damadımız geldi diyecekler. Gitmiyecek misin?

— Yarın işten daha erken gelebilirim, giderim. Ama Hatgojko «Kalmuk çayını fazla ısıttınız, çok ekmek gider onunla» demeye başlarsa, hatırlarsın beni.

— BÖLÜM ONİKİ —

Ertesi akşam kayınpederlere gittim. Goşefij'in ısrarıyla gittim, yoksa, Hatgojko'yla da, karısıyla da bir işim yoktu, akraba ziyaretlerine giden biri değilim

Dr. Cahit BEŞGÜR

Dr. CAHİT BEŞGÜR TÜRKİYE'DEN AYRILIP AMERİKAYA GİTTİ

Türkiye Kafkas Kültür Derneği Başkanı sayın Dr. Cahit Beşgür, geçici bir süre için yurdumuzdan ayrılmıştır. Sayın Beşgür dergimiz aracılığıyla hemşehrilerine veda etmiş ve selam ve sevgilerini göndermiştir. Dergimiz yeni görevlerinde değerli hemşehrimize başarılar diler.

NIŞANLANMA

Kıymetli hemşerilerimizden ve Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği mizin kurucularından Necati Kaya Erdem (Almanya) ile Hava Batu'nun Nişanları 21. Ağustos, 1969 tarihinde Ankarada yapılmıştır.

Her İki aileyi tebrik eder, mutluluklar dileriz.

SÜNNET DÜĞÜNÜ

İstanbul Kafkas kültür derneği kıymetli üyelerinden müzisyen Şuayp DİDUKH'un yeğenleri İbrahim ve Engin'in sünnet törenleri bir çok davetlilerin katılımıyla 2. Ağustos, 1969 günü akşamı Laleli Kızılay düğün salonunda yapılmıştır. Gece yarısından sonralara kadar süren bu tören çok neşeli olmuş, akordiyonlar çalınmış, milli oyunlar oynanmıştır. Didukh ailesini tebrik eder, küçüklere sıhhat ve hayatta başarılar dileriz.

YENİ KURULAN DERNEKLERİMİZ

BALIKESİR KUZEY KAFKAS KÜLTÜR DERNEĞİ

1968 yılında Kurulduğunu memnurlukle öğrendiğimiz Balıkesir Kuzey Kafkas Kültür Derneğinin 32 kişilik kurucular kurulu aralarından yönetim kurulünü seçmiş ve yönetim Kuruluna aşağıdaki zevat seçilmişlerdir : Galip Arslan (Başkan, Tahsin Bayçora (2. ci Başkan), Aydemir Kural (Sekreter», Ekrem Doğan «Muhasisp», Adil Arın «Katip», Hayrettin Taşık (Üye) Recep Demir «Üye» Yeni Yönetim kurulu il dahilinde ilk olarak çeşitli toplantı ve temaslarda bulunmuş ve çalışmalara başlamıştır. Tebrik eder başarılar dileriz.

KONYA KUZEY Kafkas Kültür Derneği : Memnurlukla haber aldığımızı göre Konyalı hemşehrilerimizden 15 kişilik bir gurup Konyadaki derneğimizi kurmuş ve çalışmalara başlamışlardır.

Yeni derneğimizle ilgili haberlere bilahare bildirmek üzere kendilerine başarılar dileriz.

KOCAELİ KAFKAS KÜLTÜR DERNEĞİ SEÇİMLERİ YAPILDI

Kocaelindeki Derneğimizin seçimleri 29.6.969 tarihinde yapılmış yeni yönetim kuruluna :

Galip Çağın (Başkan), Ziya Polat (2. ci Başkan), Muhittin Anıcok (Muhasisp), Fadıl Erşen (Sekreter), Ferhat Acar, Muhittin Özonur, Turhan Eroğlu'da üyeliklere seçilmişlerdir.

Yeni yönetim kurulu çalışmalarını hızlandırmış ve bir folklor ekibi kurmuştür. Başarılar dileriz.

İstanbul Kafkas kültür derneği başkanı Dr. Cahit Beşgür'ün hemşiresi Bn. Muallâ Beşgür ile iş fabrikatörü Kemal Aksu'nun nikâh töreni 29. Mayıs. 1969 günü Beyoğlu evlendirme dairesinde yapılmıştır. Yeni çiftte mutlu günler dileriz.

UZUN TARLA'YA KÖY GEZİSİ

İstanbul Kafkas kültür ve yardımlaşma Derneği, hemşeriler arasında sevgi, bağlılık, yakınlık amacıyla tertiplendiği gezintilerden biri de İzmit (Kocaeli) e bağlı ve İstanbul - Ankara asfaltı arasında Uzun tarla çerkes köyüne yaptıkları 10. 8. 1969 gezisidir. Sabah saat 7.30 da İstanbul'dan yola çıkan ekip 2, 2,30 saat sonra köye ulaşmış ve köylüler tarafından sevinçle karşılanmıştır. Gezi ekibi köyde bulunduğu sürece başta köy mühtarı sayın Ömer Yetiş olmak üzere kadınli, erkekli köy halkı tarafından gösterilen candan yakınlık ve ilgiden çok memnun olmuşlardır.

KIR GEZİSİ

İstanbul Kafkas kültür derneğinin 1969 yazı için düzenlediği 2 inci kır gezisi 27. Temmuz. 1969 Pazar günü Üsküdar . Küçük Çamlıca Belediye korusunda yapılmıştır. Sabahtan akşama kadar devam eden ve bir çok üye hemşerilerin aileleriyle birlikte katıldıkları bu gezi çok eğlenceli geçmiş, millî oyunlar oynanmış, hemşerilerin bir arada buluma isteği az da olsa yerine getirilmiştir. Toplantıların sık sık yapılması en büyük isteğimizdir.

ERZURUM KUZEY KAFKASYA KÜLTÜR DERNEĞİNİN GENEL KURUL TOPLANTISI;

Erzurum Kuzey Kafkasya Kültür Derneğinin yıllık genel kürül toplantısı, 27 Haziran 1969 Cuma günü yapılmış, aşağıdaki kişiler yönetim kürülüne seçilmişler :

Başkan: Hilmi Nalbantoğlu,
II. Başkan: Battal Kuşhan,
Sekreter: Zekeriya Yalçın,
Sayman : O. Kemal Gezay
Üye : Hüseyin Avcıbaşı
Üye : Avni Güvener
Üye : Yaşar Yıldırım

Yeni Yönetim Kuruluna çalışmalarında başarılar dileriz.

DERGİMİZ BEŞİNCİ CİLDİ TAMAMLANDI;

Kafkasya Kültürel Dergisinin 22. inci sayısı ile beşinci cildi tamamlanmış bulunmaktadır. Yirmi lira fiatla satılmakta olan dergimizin 5. ci cildini almak isteyenlerin mektupla başvurmaları duyurulur.

ÜRDÜNLÜ KARDEŞLERİMİZİN TÜRKİYE GEZİSİ :

Ürdün'deki Çerkes kardeşlerimizden bir grup 17 Ağustos 1969 tarihinde özel otobüsleriyle Türkiye'de on beş günlük bir gezi düzenlemişlerdir. Gezilerini özellikle Ankara ve İstanbul'da geçiren değerli kardeşlerimiz, Ankara ve İstanbul'daki Kafkas Kültür Derneklerimizi de ziyaret etmişler, bu arada. özellikle gençlerimizden yakın ilgi görmüşlerdir. Gerek Ankara ve gerekse İstanbul'daki gençlerimiz konuklarımızı ağırlamışlar, onurlarına toplantı düzenlemişlerdir.

Ürdünlü Çerkes kardeşlerimizin Thamateleri ayrıca dergimiz yazı işleri müdürü İzzet Aydemir'i de ziyaret etmişlerdir. Kuzey Kafkasya'daki kardeşlerimizi ziyaretten yeni dönmüş olan İzzet Aydemir'den bilgi alan değerli kardeşlerimiz Türkiye'den çok memnun ayrılmışlardır.

Kardeşlerimizin Türkiye gezisi iki ülkedeki kardeşlerin daha yakından tanışmalarına yol açmıştır. Çok yararlı bir gezi düzenlemiş olan kardeşlerimize sonsuz teşekkür eder, kendilerini ve daha başka kardeşlerimizi aramızda görmek. ten duyacağımız sevinci belirtiriz.

EVLENMELER

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği üyelerinden hemşehrimiz Fahriye

Cankat ile Cevdet Ertokatlı'nın nikâh törenleri 4-7-1969 tarihinde Ankara Gençlik Parkı Göl Gazinosunda yapılmıştır.

Düzce Kafkas Kültür Derneği üyelerinden Esen Yürüker ile Kevser Yürüker'in düğün törenleri 16-8-969 tarihinde Düzce Belediye Park Gazinosunda kalabalık bir hemşehri topluluğunun katılımıyla yapılmıştır. Düğünde Çerkes Millî oyunlarına özellikle yer verilmiştir.

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği üyelerinden Nail ile Reyhan Seymen'in düğün törenleri 11-7-1969 tarihinde Ankara Dekor Düğün Salonunda kalabalık bir hemşehri topluluğunun katılımıyla yapılmıştır.

Her üç aileyi tebrik eder, mutluluklar dileriz.

DERNEK LOKALİMİZ AÇILDI.

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneğinin Emek Mahallesi 7. Durak Salı Pazarı karşısı Konya yolu üzerindeki yeni lokal binası 6 Temmuz 1969 Pazar günü saat (15.00) te kalabalık bir hemşehri topluluğunun katıldığı açılış töreniyle hizmete girmiştir.

DOĞUM

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği üyelerinden Çetin Aydemir'in bir kız çocuğunun dünyaya gelmiş olduğunu öğrendik, Setenay adı verilen yavruya üzün ömürler diler, ailesini tebrik ederiz.

İSTANBUL KUZEY KAFKAS KÜLTÜR VE YARDIM DERNEĞİNİN BÜLTENİ

İstanbul Kuzey Kafkas Kültür ve Yardım Derneği üç sayfalık bir bülten yayınlamıştır. Bültende 11 Mayıs 1918 de Kuzey Kafkasya'nın bağımsızlığı, Abdülmecid Çermoy, Dağıstan halk şairi Resul Hamzat'ın bir şiiri, Naip Muhammed Emin, evlenmeler, ve derneğin çalışmaları hakkında bilgi verilmektedir.

Hemşehrilerimize duyururuz.

AÇIKLAMA

Yazımızın çokluğu sebebiyle ABHAZLAR Kimlerdir? başlıklı yazısını yayınlamadık özür dileriz.

D Ü Z E T M E

Kafkasya dergisinin geçen sayısında (sayı 22. Mart-Nisan-Mayıs 1969) sahife 33 de Çerkesler milletmidir? ve Demokles'in kılıcı yazısında bazı önemli yanlışlıklar, olmuştur. Sayın okuyucuların bu baskı hatalarının düzeltmelerini rica edeceğim :

- 1 — Yazar hanesine Dr. Vasfi Gûsar eklenecek
- 2 — Satır 19 da (Cermenlerle, Cermenlikle) olacak
- 3 — Satır 26 da (ne İndo-Avrupa) olacak
- 4 — Satır 38, satır 40 a. satır 39 satır 41 e, satır 40 satır 38 e geçecek. Satır 41 satır 39 un yerini alacak.
- 5 — Sahife 34 satır 7 de bir kelimesinden sonra (memleketi diğer memleketlerden ayıran, gerçekte ayrılması imkansız bir) cümlesi eklenecek.
- 6 — Satır 21 deki (Kanadanın) olacak
- 7 — Satır 31 de Çerkescedir in yanına (7) eklenecek.
- 8 — Satır 40 da (Festivali ile meşhur olan) nın biri silinecek.
- 9 — Sahife 35 satır 11 de en büyük kelimesi yanına (Transatlantiklerin yapıldığı tersaneleriyle) cümlesi eklenecek.
- 10 — Satır 14 ün başına (Gerçekte yazarlar İskoçyalıların Âri) cümlesi eklenecek.
- 11 — Sahife 36, satır 12 deki (Rdiyor) «Emmiyor» olacak
- 12 — Sütun 2, satır 2 deki (dağınık), satır 5 deki «Dillerde», satır 6 daki (dokuz) olacak. Satır 8 deki «2 milyonluk Yahudi» nin biri silinecek. Satır II deki de (okuduğu) yapılacak.
- 13 — Satır 40 daki sayıdan sonra (Yazar) kelimesi eklenecek
- 14 — Sahife 37 de satır II de (hattâ) kelimesinden sonra altındaki satır-daki Türkiye'den yardım görerek anayurda ordu gönderilmekte önyak olmuşlardır. Müşterek gâye için Milli mücadelede de Çerkeslerin) cümlesi eklenecek ve (Hattâ) dan sonraki düşüncelerini ve altı devam edecektir.
- 15 — Sahife 38 sütun 2, satır 15,16 silinecektir.

Saygılarımızla.